

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů

bakalářská práce

Autor: Eliška Hájková
Studijní program: Učitelství pro MŠ
Vedoucí práce: Mgr. Soňa Šulcová
Oponent práce: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Eliška Hájková
Studium:	P19P0062
Studijní program:	B0112A300001 Učitelství pro mateřské školy
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Název bakalářské práce:	Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů
Název bakalářské práce AJ:	Preschool child's reaction to birth of a sibling from parent's perspective

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na přípravu dítěte předškolního věku (3-6 let) na roli staršího sourozence, a to pohledem rodičů. Prvním cílem mé práce je zjistit, jak rodiče připravují své prvorozené dítě na narození mladšího sourozence. Druhým cílem práce je sledovat, jak rodiče řeší případnou rivalitu mezi sourozenci. V první části bakalářské práce budu popisovat teorii spjatou s tímto tématem (definice a popis pojmů rodina, rodinné vztahy, psychologie dítěte a role rodiče atp.) V druhé části, tedy části praktické, se budu věnovat kvalitativnímu výzkumu, a to za pomoci polostrukturovaného dotazníku, s pomocí kterého budu provádět rozhovory s XX respondenty. Respondenty budou rodiče, kteří mají starší dítě předškolního věku (3-6 let) a mladší dítě, které je od staršího v rozmezí cca 1-2 roky. Na závěr vyhodnotím odpovědi respondentů a budu porovnávat, jak se jim podařilo se se změnou vypořádat.

Bakalářská práce bude zpracována dle náležitostí modelu IMRAD.

- DALLOZ, Danielle. *Žárlivost a rivalita*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-596-2.
- NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 9788024720753.
- *Jak předškolní dítě přijímá narození sourozence* [online]. Praha: Metodický portál, 2010 [cit. 2020-11-29]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/9099/JAK-PREDSKOLNI-DITE-PRIJIMA-NAROZENI-SOUROZENCE.html/>

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Soňa Šulcová

Oponent: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 12. 2022

.....

Eliška Hájková

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská/diplomová/disertační závěrečná práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 10. 12. 2022

Podpis studenta:.....

Anotace

HÁJKOVÁ, Eliška. *Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 87 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá reakcí dítěte předškolního věku na narození sourozence. Jejím cílem je popsat a analyzovat, jak a jestli vůbec rodiče připravují své prvorozené děti na narození sourozence.

První část vymezuje základní definici a popis rodiny, psychologie dítěte, fáze vývoje dítěte, roli rodiče a sourozenectví. Na základě zpracování a analýzy dostupných zdrojů byla stanovena specifika mé práce.

Ve výzkumném šetření jsem výsledky získala na základě polostrukturovaného dotazníku. Respondenty byly rodiny, které se setkaly s problematikou přípravy staršího dítěte na narození mladšího sourozence.

Klíčová slova: druhé dítě, starší dítě, žárlivost, příprava na sourozence, rodina

Annotation

HÁJKOVÁ, Eliška. *Preschool child's reaction to birth of sibling from parent's perspective*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 87 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor's thesis deals with the reaction of a preschool child to the birth of a sibling. Its aim is to describe and analyze how and if at all parents prepare their first-born children for the birth of a sibling.

The first part outlines the basic definition and description of the family, child psychology, stages of child development, the role of parents and siblings. Based on the processing and analysis of available sources, the specifics of my work were determined.

The research investigation results were obtained on the basis of a semi-structured questionnaire. The respondents were families who encountered the issue of preparing an older child for the birth of a younger sibling.

Keywords: second child, older child, jealousy, preparing for siblings, family

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Soně Šulcové za vedení mé práce, čas, který mi věnovala a užitečné rady a připomínky. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří byli ochotni zúčastnit se mého výzkumného šetření.

Obsah

ÚVOD	10
1 RODINA	12
1.1 DEFINICE RODINY	12
1.2 FUNKCE RODINY	12
1.3 VZTAHY V RODINĚ	13
2 PSYCHOLOGIE DÍTĚTE.....	15
2.1 PSYCHICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE.....	15
2.1.1 Zrání a učení.....	16
3 FÁZE VÝVOJE DÍTĚTE	17
3.1 PRENATÁLNÍ VÝVOJ.....	17
3.2 NOVOROZENEC	17
3.3 KOJENECKÝ VĚK.....	17
3.4 BATOLE	18
3.5 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	18
3.5.1 Faktory prostředí na vývoj dítěte.....	19
4 ROLE RODIČE	20
4.1 VZTAHY MEZI DÍTĚTEM A RODIČI.....	20
4.1.1 Matka a dítě	20
4.1.2 Otec a dítě.....	20
4.2 PŘÍPRAVA DÍTĚTE NA NAROZENÍ SOUROZENCE.....	21
5 SOUROZENECTVÍ.....	22
5.1 VZTAHY MEZI SOUROZENCI	22
5.2 ŽÁRLIVOST	23
5.2.1 Projevy žárlivosti na sourozence	23
5.2.2 Řešení projevů žárlivosti	23
6 CÍL VÝZKUMU	25
6.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	25
6.2 HYPOTÉZY	25
6.3 VÝBĚR HYPOTÉZ.....	26
7 POPIS VÝZKUMU A VÝZKUMNÝCH METOD.....	27
7.1 SBĚR DAT.....	27
7.2 KRITÉRIA PRO VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	27
7.3 ZÍSKÁVÁNÍ RESPONDENTŮ.....	27
7.4 POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR.....	28

7.5	OCHRANA SOUKROMÍ RESPONDENTŮ	30
7.6	ANALÝZA DAT	30
8	SHRNUTÍ VÝZKUMU A ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
8.1	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
8.2	SHRNUTÍ VÝZKUMU	33
8.2.1	<i>Vztah dítěte s rodiči</i>	<i>33</i>
8.2.2	<i>Příprava dítěte na narození sourozence</i>	<i>33</i>
8.2.3	<i>Reakce na zprávu o narození sourozence a reakce a na jeho příchod</i>	<i>34</i>
8.2.4	<i>Změna chování dítěte po narození mladšího sourozence</i>	<i>35</i>
8.3	SHRNUTÍ VÝZKUMU V TABULCE	36
9	DISKUZE	37
9.1	LIMITY PRÁCE	39
10	ZÁVĚR	40
11	ZDROJE	41
12	PŘÍLOHY	43
12.1	SOUHLAS S VEDENÍM ROZHOVORU A JEHO NAHRÁVÁNÍM VZOR	43
12.2	PÍSEMNÉ SOUHLASY RODIČŮ	44
12.2.1	<i>Rodina A</i>	<i>44</i>
12.2.2	<i>Rodina B</i>	<i>45</i>
12.2.3	<i>Rodina C</i>	<i>46</i>
12.2.4	<i>Rodina D</i>	<i>47</i>
12.2.5	<i>Rodina E</i>	<i>48</i>
12.2.6	<i>Rodina F</i>	<i>49</i>
13	ZÁPIS ROZHOVORŮ	50
13.1	ROZHOVOR Č. 1 – RODINA A	50
13.2	ROZHOVOR Č. 2 – RODINA B	53
13.3	ROZHOVOR Č. 3 – RODINA C	56
13.4	ROZHOVOR Č. 4 – RODINA D	58
13.5	ROZHOVOR Č. 5 – RODINA E	61
13.6	ROZHOVOR Č. 6 – RODINA F	63

Úvod

Mým tématem je reakce dítěte na narození sourozence, toto téma jsem si pro svou práci zvolila, protože mě velice zajímá psychologie předškolních dětí. Většině laiků přijde, že dítě jako takové nemůže mít žádné těžkosti, se kterými by se muselo vyrovnávat. Opak je ale pravdou. Ze svého okolí vnímám, že děti prožívají trable a těžkosti skoro každý den. Je totiž mnoho věcí, které nám přijdou naprosto normální ale pro malé dítě, které se třeba ocitne v nějaké takové situaci poprvé, může být i zdánlivě nevinná věc stresující. Například, třeba škola či školka je místo kam děti rodiče vodí, nejen protože musí, ale také proto, že je pro dítě dobré zařadit se hned z počátku do kolektivu jiných dětí. Polovina dětí ovšem tuto skutečnost vnímá s pláčem a smutkem. Někteří rodiče u svého dítěte okolo dvou let začnou pozorovat, že mu chybí kontakt s jinými dětmi, a tak vyhledávají aktivity, aby tuto potřebu uspokojili. Stejně tak je tomu pak i při výběru školky. Je nutné se už dopředu zamýšlet, co všechno by dítě mělo při nástupu do školky umět, abychom snížili zátěž na jeho psychiku (Koťátková, 2014).

Stejně je tomu tak i v případě narození sourozence. Sourozenci sice mají velkou výhodu v tom, že díky sourozeneckým vztahům se učí vzájemnému sociálnímu chování. To třeba jedináčci mohou pouze s dětmi z jiných rodin, a to není totéž. Sourozenci se díky tomuto vztahu učí vzájemně přizpůsobovat, hájit se, dělit ale třeba i prohrávat a respektovat se. Tuto pozici se naučí přijímat se všim všudy. Díky tomu, se mezi nimi upevňují vazby, jelikož rodiče ne vždy jsou na blízku. To sebou nese ale také pro dítě negativa. Dítě třeba nemůže spát, když na vedlejší posteli je sourozenec, který má zlé sny a budí se s pláčem. Starší dítě taky nikdo dostatečně nepodpoří, když je věnována pozornost tomu mladšímu a starší dítě se tak cítí znevýhodněno (Prekopová, 2009).

Markhamová (2017) říká, že rivalita je mezi sourozenci běžná věc. Od přírody se člověk chová tak, aby si chránil to, na čem je závislý a co mu pomáhá přežít. V případě dítěte jsou to rodiče. Dítě je závislé na času a pozornosti, kterou mu rodiče věnují. I když dítě žije v prostředí, kde je obklopeno láskou, občas se dostane do konfliktů. Nemá totiž dostatečně rozvinutou schopnost empatie. Určitě hraje velkou roli i jeho povaha a to, jak moc je dítě temperamentní. Pro dítě, které je od útlého dětství náročné a potřebuje neustálou pozornost bude složitější přijmout nového sourozence.

Sama jsem se s problematikou přijetí nového sourozence setkala u své rodiny. V mém případě se jedná o situaci, kdy se rodiče až do pátého měsíce „báli“ říct svému tříletému synovi, že bude mít malého brášku, proto jsem se o to začala více zajímat a zvolila si toto téma ke své bakalářské práci. Já sama mám tři sourozence. Moje starší sestra je ode mě starší o sedm let. Naši rodiče nám často vyprávěli o tom, že ani ona tenkrát nenesla vůbec dobře fakt, že bude mít mladší sestru.

Rodina nás celkově ovlivňuje asi nejvíce, její vliv nás poznamená způsobem, který se už nedá vrátit a celkově ovlivní naši osobnost. Její vliv je také viditelný i po letech i přesto, že můžeme být od své rodiny, jak chceme daleko. Proto rodinu a její vliv rozeberu v teoretické práci (Leman, 2016).

1 Rodina

„Rodina představuje biosociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti. Přitom je společností znovu a znovu ovlivňován a formován“ (Dunovský, 1986, str. 9).

Když se řekne slovo rodina, představím si skupinu lidí, kterou znám celý svůj život. Jsou to pro mě lidi, kteří jsou mi nejbližší, ať už se jedná o úzkou rodinu, či širší příbuzné. Podle Dunovského (1986), je rodina jedním z nejdůležitějších činitelů, kteří se podílí na rozvoji jedince, na jeho výchově a přístupu k okolnímu světu a společnosti.

1.1 Definice rodiny

Rodina v povědomí okolí tvoří skupinu společně žijících lidí, kteří jsou spojeni pokrevními svazky. Jako vše se samozřejmě i rodina časem vyvíjela, a tak se měnilo její pojetí a postavení členů. Rodinu tak můžeme považovat za útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují různé vazby. Základ tvoří pár ve formě manželství či trvalého partnerství a minimálně jedno dítě jakéhokoliv věku (Kraus & Poláčková, 2001, str. 78).

Rodina na sebe strhává obrovskou pozornost, je to přeci jen skupina, která formuje nového jedince pro budoucí společenský život. V rodině se poprvé jedinec setkává se začleňováním do společnosti. Společnost naopak neustále každou rodinu znovu a znovu formuje a ovlivňuje. Vždyť každá rodina se snaží vydobýt si své místo, aby byla společností uznávána. Aby se tak stalo, musí splnit určitá kritéria, jako je naplnění funkcí (Dunovský, 1986).

1.2 Funkce rodiny

Rodina je z hlediska společnosti posuzována na základě jejich funkcí, které by měla dostatečně naplňovat. V některých publikacích najdeme až čtyři základní funkce, kterými jsou: funkce biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, emocionální a socializačně-výchovná.

Biologicko-reprodukční funkce rodiny je významná pro celou společnost, protože všichni máme zájem na tom, aby se společnost dále udržovala, a k tomu potřebuje nové jedince. Bohužel víme, že dnes může zakládání rodiny nést i ekonomický problém. Aby se tento problém eliminoval, zasahuje do sociálního opatření i stát (Kraus & Poláčková, 2001, str. 79).

Další věc je také to, že dnes chtějí i ženy dosáhnout profesního úspěchu, než mají rodinu, a tak se zvyšuje i průměrný věk matek. Třeba podle magazínu statistického úřadu byl v hlavním

městě v roce 2017 průměrný věk prvorodičky 31,1 roku (STATISTIKA & MY: Magazín Českého statistického úřadu, 2018).

Sociálně ekonomická funkce souvisí s funkcí předchozí, protože rodina je významný spotřebitel na ekonomickém trhu. Rodině se tak řeší využití finančních a materiálních prostředků (Kraus & Poláčková, 2001, str. 80).

Domnívám se, že s tím znovu souvisí i fakt, že i ženy se dnes snaží být finančně zabezpečené předtím, než založí rodinu. Viz. statistika z magazínu statistického úřadu.

Socializačně-výchovná funkce učí jedince přizpůsobovat se společnosti, osvojovat si její návyky a umět v ní vystupovat. *Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů* (Kraus & Poláčková, 2001, str. 80).

Emocionální funkce je ale nejdůležitější. Tato funkce nejvíce působí na děti, které v rodině vyrůstají, a tyto zkušenosti, které díky ní dítě získá, si sebou nese až do dospělosti. Dobrá emocionální funkce rodiny může být u dítěte narušena rodinným rozvratem, rozchodem či nedostatečným zájmem rodičů a v krajních případech třeba týráním. V rodině se dítě setkává s obrovskými změnami, které v průběhu života nastanou, a právě od rodiny jedinec očekává, že bude mít právě emocionální podporu. *„Z hlediska dítěte ohrožuje porucha emocionální funkce rodiny především klidnou, vyrovnanou rodinou atmosféru“* (Dunovský, 1986, str. 15).

Pokud není některá z výše zmíněných funkcí naplňována, označujeme to jako poruchu rodiny. Zpravidla se tak stává, pokud přijde selhání některého ze členů rodiny. Tyto poruchy pak mohou mít velký dopad na všechny členy rodiny a její postavení ve společnosti (Dunovský, 1986).

1.3 Vztahy v rodině

„Vztahy jsou živá pouta, spojující rodinné členy“ (Satirová, 1994, str. 15).

Základem stability v rodině jsou formální vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, a to především mezi rodiči. Z tohoto pohledu rozlišujeme rodinu úplnou, tedy takovou, kdy žijí oba vlastní rodiče se svými dětmi. Rodinu neúplnou, kdy žije s dětmi pouze jeden vlastní rodič. Rodinu doplněnou, kdy rodič, kterému je dítě do péče svěřeno žije v manželství s novým partnerem. Rodinu náhradní, to je případ, kdy je dítě u adoptivních rodičů či pěstounské péči. A nakonec rodina družská, kdy rodiče (nebo aspoň jeden z nich) žije s partnerem bez uzavření manželství (Satirová, 1994).

Stabilita v rodině je dána vnitřními vztahy mezi jednotlivými členy. Oproti dřívějším formacím, kdy hrály velikou roli, ne-li úplnou roli vnější faktory jako jsou moc a majetek, se centrum přesouvá spíše do části emocionální (Satirová, 1994).

2 Psychologie dítěte

Psychologie dítěte se věnuje duševnímu růstu dětí, a to až po dobu dospívání. Duševní růst se u dítěte projevuje až do šestnáctého roku a přímo souvisí s růstem tělesným. Duševní růst můžeme u dítěte vnímat už v prenatální fázi, kdy si můžeme všimnout, že postupně dítě reaguje na zvuky. Větší význam získávají vlivy samozřejmě až po narození dítěte (Piaget, 2000).

Podle Prekop (2001), jsou první tři roky života dítěte ty nejdůležitější, kdy dítěti pokládáme základy pro život, a tak se musí dítě v této době cítit chráněno a v bezpečí.

2.1 Psychický vývoj dítěte

„Vývoj lidského jedince od jeho početí až do smrti ovlivňují jak dědičné dispozice, tak podněty prostředí, které působí ve vzájemné, obvykle složité interakci“ (Vágnerová, 2000, str.16).

Jak uvádí Vágnerová (2000) ve své knize Vývojová psychologie, vývoj dítěte vzniká početím. Početím získá jedinec genetickou výbavu, tedy kombinaci vloh matky a otce, tato genetická výbava se nazývá genotyp a u člověka se nemění. Toto jsou ale faktory, které jsou neměnné a označujeme je jako vnitřní faktory vývoje. Nás ale spíše zajímají vnější faktory, které na dítě působí a my je můžeme ovlivňovat.

Pro správný duševní vývoj dítěte jsou důležité všechny základní předpoklady, kterými jsou: *„genetická nezatíženost rodiny, normální průběh těhotenství a porodu, dobré postnatální podmínky, uspokojování jak biologických, tak i psychických potřeb dítěte“ (Čačka, 2000).* Pokud není některý z těchto předpokladů dostatečně naplňován, může to představovat riziko vývojových poruch. Nedostatečná interakce matky a dítěte ohrožuje hlavně děti, které jsou kromě jiného neklidné, hůře usínají nebo mají obtíže při vytváření návyků), tyto děti označujeme za „rizikové.“ Mezi hlavní projevy těchto nedostatků patří potíže s krmením, lekavost, zvracení. Stejně jako si musí dát matka pozor na neplnění předpokladů je ale i nutné vyvarovat se přehnané péči. Je tedy důležité najít v péči o dítě rovnováhu (Čačka, 2000).

Každý jedinec je ovlivňován a tvořen prostředím, v němž žije. V takovém to prostředí se vyskytují tzv. socializační činitelé, kam můžeme zařadit sociokulturní vlivy, tedy učení se hodnotám, způsobům, uvažování a chování. Další složkou je větší sociální skupina (vrstva), ke které jedinec náleží a s ní úzce souvisí poslední složka, kterou je malá sociální skupina (rodina). Rodina je také primární socializační činitel. Aby v takovém prostředí mohl jedinec existovat, musí se mu přizpůsobit, popřípadě pak časem změnit jeho podmínky tak, aby mu lépe

vyhovovaly. Dědičnost se v konkrétní podobě projevuje procesem zrání, psychický vývoj zase závisí na učení, ale tyto dva procesy působí ve vzájemné interakci (Vágnerová, 2000).

2.1.1 Zrání a učení

Zrání je proces, který se projevuje posloupností vývojových změn. Tyto změny jsou u všech stejné, i když se mohou mírně lišit u jednotlivých případů v rychlosti nebo rovnoměrnosti vývoje. Zrání je podmínkou k dosažení vnitřní připravenosti a rozvoji psychických vlastností. Zrání je sice dáno geneticky, ale může být ovlivňováno i vnějším prostředím (Vágnerová, 2000).

Učením nazýváme proces, který se ve vývoji projevuje změnou psychických procesů a vlastností na základě vlastních zkušeností. Z pravidla se jedná o důsledek působení sociálního prostředí. Výsledky učení mohou být v průběhu času ovlivňovány novými zkušenostmi, tím se liší od procesu zrání, který je nevratný (Vágnerová, 2000).

3 Fáze vývoje dítěte

V této kapitole chci zjednodušeně nastínit, co dítě dokáže v jednotlivých stádiích vnímat, aby si čtenář dokázal představit, jak se mohou lišit reakce dětí na nové situace i na základě jeho věku. Kořátková (2014) ve své knize píše, že dítě se vnímá jako střed rodiny a během prvního až čtvrtého roku je tato domněnka nejintenzivnější. Proto by se dalo předpokládat, že reakce na narození sourozence bude u dítěte v tomto věku více patrná, než u dítěte staršího čtyř let.

3.1 Prenatální vývoj

Prenatální období se udává v čase 38–42 týdnů, a to od oplodnění vajíčka, k narození dítěte. Celkově se toto období dělí do tří fází. Každá z těchto fází je jiná ale chování plodu označujeme jako prepsychické. Nervový systém se začíná vyvíjet od druhého měsíce těhotenství. V poslední fázi těhotenství zvládne plod registrovat tlakové podněty, vibrace pomocí zvuku a změny polohy prostřednictvím hmatu na vše dokáže i reagovat (Čačka, 2000).

3.2 Novorozenec

Fázi novorozence označujeme od porodu do prvních šedesáti dnů života. V této fázi má dítě funkční především prodlouženou míchu, která řídí životní funkce (dýchání, srdeční činnost). Novorozenec má několik základních nepodmíněných reflexů, a to reflex sací, polykací, hledací, vyměšovací, obranný, úchopový, polohový, orientační. Všechny tyto reflexi jsou důležité pro jeho přežití. Jinak je novorozenec plně závislý na péči jeho okolí (Čačka, 2000).

Chuť a čich nemá z počátku dítě plně funkční. V chuti reaguje dítě spíše na sladké a čich začíná reagovat až po dvou dnech, a to pouze na silné pachové podněty. Termorecepce u novorozence také dozrává ještě několik dní a vnímání bolesti je první 2-3 měsíce sníženo. Co se týče zrakového a sluchového vnímání je sice funkční už od narození ale pouze v omezených možnostech. U zraku dítě rozeznává hlavně světlo a tmou, od 11. dne vidí nejostřeji na vzdálenost 25-30 cm. Na vzdálenost několika metrů vidí dítě až od 3. měsíce. Sluch, jak už jsem říkala, je sice také funkční od narození ale na hlas matky reaguje dítě až po pár týdnech od narození (Čačka, 2000).

3.3 Kojenecký věk

Období kojence je období mezi druhým a dvanáctým měsícem věku dítěte. Vyznačuje se vazbou psychických a tělesných projevů. Vývoj tělesných pohybů se rozvíjí od shora dolů. Jako první se tedy u dítěte objevuje zvedání hlavy, následně začíná být schopno manipulovat

s věcmi, dále rozvíjí koordinaci pohybů, sed, lezení po čtyřech až k prvním krůčkům. Celý tento vývoj probíhá cca od druhého do devátého měsíce věku. Dítě se postupně přestává soustředit na pohyb jako na cíl a začne ho používat jako prostředek k do sažení jiného cíle (Čačka, 2000).

Důležitý je ale také rozvoj motoriky od osy těla do stran. Na začátek se jedná o nekoordinované pohyby končetin, které se vyvíjí až po ovládnutí jemné motoriky. Vývoj schopnosti uchopit věci palcem začíná na tzv. „hrabavé manipulaci,“ která se začne projevovat okolo šestého měsíce věku a postupně se vypracovává až po držení předmětů mezi palcem a ukazováčkem, toto držení označujeme jako „klešťové“ a můžeme ho u dítěte pozorovat zhruba na devíti měsících. Veškeré pokroky dítěte závisí na postupném zrání centrální nervové soustavy (Čačka, 2000).

3.4 Batole

Jako batolecí období označuje čas mezi prvním až třetím rokem, je to období, kdy dítě rádo prozkoumává okolí. Toto dobu určitě nemůžeme brát na lehkou váhu, pro dítě je důležité nebránit mu v poznávání nových věcí, jelikož si tím rozvíjí poznávací funkce a motorické kompetence. Dále se u dítě objevuje období vzdoru, dítěti začíná narůstat vědomí sebe sama jako bytosti a má tendenci k osamostatňování. Batole prožívá každé omezení až příliš osobně a reaguje na ně přehnaně. Tím si ale dítě utváří vlastní „Já“ a rodiče zde musí nastavit jasné hranice, co si dítě může nebo nemůže dovolit. Od toho se pak odvíjí budoucí strategie výchovy (Čačka, 2000).

V první fázi batolecího věku je vidět největší posun v oblasti kontroly pohybů, a to hlavně opakováním aktivit. Nejvíce děti v tomto období používají hru nápodobou, tedy pozorují dospělé a dělají to co oni. Dále se vyskytuje užívání otázek jako například „Co je to?“ Usuzování dětí se zatím pohybuje stále ve fázi prelogického myšlení a užívání fantazie (Čačka, 2000).

3.5 Předškolní věk

Předškolní věk vyjadřuje období dítěte ve věku 4-6 let. Toto období označujeme jako poslední stádium raného dětství. Zlepšuje se hrubá motorika, těžiště se posouvá do oblasti pánve a to pomáhá dítěti zvládnout i těžší pohybové dovednosti jako je třeba jízda na kole nebo bruslení. Ke konci stádia se pak zlepšuje i jemná motorika kam řadíme například kreslení a vystřihování. V duševním vývoji dítěte převažuje živá fantazie, jelikož dítě zatím není ovlivňováno racionální logikou. Co se týče vnímání dítěte v předškolním věku, dítě se začne spíše zaměřovat na objasňování příčin, nastává tedy doba otázek „Proč?“ Dítě ještě není

schopno delší dobu udržet pozornost, proto je dobré ji neustále s dětmi trénovat, stejně tak ale i paměť a řeč. U dětí se v tomto věku objevuje „názorné myšlení,“ pro které je typický vjem spojený s představou a prožitkem. Často se tak v jejich hrách využívá technika „pokus-omyl“ (Čačka, 2000).

Citový vývoj dítěte předškolního věku je stále ještě dost emotivní, proto u nich citový proces může často přejít v afekt. Strach se zde často objevuje díky bohaté fantazii dítěte. Citové vztahy u dítěte se začínají zaměřovat na určité vlastnosti osoby. V druhé polovině této fáze pak dítě začíná i brát ohledy na potřeby druhých (Čačka, 2000).

3.5.1 Faktory prostředí na vývoj dítěte

Asi se shodneme na tom, že základem pro dobrý citový vývoj dítěte je citová pohoda mezi rodiči a dětmi, a to ve všech stádiích vývoje. V předškolním věku je ale tato podmínka o to důležitější kvůli ztotožnění s rodičem stejného pohlaví. Dítě začne rodiče stejného pohlaví napodobovat, a to bezděčně i úmyslně. Všimnout si toho můžeme třeba u výběru stylu námětové hry nebo zájmu o oblečení. Je dokázáno, že to není podmíněno pouze sociálně ale také odlišným uzpůsobením centrální nervové soustavy (Čačka, 2000).

4 Role rodiče

Role rodiče je jednou z nejdůležitějších součástí dospělého člověka a jeho identity. Rodičovství je považováno za přirozené vyústění manželství. Je to role, která je biologicky podmíněná ale také významná psychicky a sociálně. Rodič je nadřazenou autoritou dítěti, a tak je tato role v našem životě silně asymetrická, je totiž jediná nezpochybnitelně nadřazená. Na rozdíl od ostatních životních rolí není role rodiče vratná. Dítě poutá svého rodiče ke druhému partnerovi, a to nezrušitelnou vazbou. Rodičovství vyžaduje také změnu životního stylu. Vše začne být podřízeno dítěti, nastává mnoho povinností a omezení pro rodiče. Tato role v životě člověku přináší velkou pozitivní zkušenost, ale zároveň představuje i zátěž. Ochotu přijmout úlohu rodiče ovlivňuje mnoho vnitřních i vnějších faktorů (Vágnerová, 2000).

4.1 Vztahy mezi dítětem a rodiči

Jak jsem již napsala, vztahy mezi dítětem a rodičem jsou silně nevyrovnané. Podle Vágnerové (2000), je dítě zcela závislé na péči rodičů, zároveň ale rodiče vše podřizují dítěti. Potřeba založit rodinu je vrozenou potřebou zajišťující zachování existence rodu. Dítě poskytuje rodičům nové zkušenosti.

Nebezpečím dnešní doby je fakt, že rodiče mají tendenci dítě vnímat jako samostatnou osobnost, a tak občas dítě přetěžují. To ale může nakonec vést k tomu, že budeme na dítě tolik tlačit, až ho o jeho vlastní osobnost začneme připravovat (Prekop, 2001).

4.1.1 Matka a dítě

Pro dobrý vztah mezi matkou a dítětem je citlivé období těsně po porodu. Hormonální změny, které u matky probíhají v období těhotenství a při samotném porodu ženu předurčují k jistým projevům chování. Citový vztah a porozumění dítěti usnadňuje raný kontakt s ním. Pojetí dobré matky v dnešní době zahrnuje představu, že je matka ve své roli šťastná a péče o dítě ji naplňuje pouze pozitivními city. Ve skutečnosti to ale může být doprovázeno i problémy a pocity stereotypu (Vágnerová, 2000).

4.1.2 Otec a dítě

Vztah otce a dítěte může ovlivnit představa, že si otec nepřijde pro dítě tak důležitý jako matka. Není to ovšem pravda, i otec si s dítětem dokáže vybudovat pevný vztah a stejně jako u matky zde platí, že čím dříve dítě otec uvidí, tím dříve kontakt naváže. Ve srovnání s matkou jsou otcové handicapováni tím, že nejsou s dítětem svázáni tolik biologicky ani sociokulturně. Proto se otec musí budováním vztahu s dítětem hodně zabývat (Vágnerová, 2000).

4.2 Příprava dítěte na narození sourozence

Příprava prvorozeného dítěte na roli staršího sourozence je podle mě velice důležitým krokem. Dítě nemá dostatečně vyvinutou schopnost porozumět druhým. Díky tomu se v láskyplném prostředí dítě chápe jako střed rodinného soužití, ať už je dítě jedináček, anebo je součástí sourozenecké skupiny. U jedináčků mezi prvním a čtvrtým rokem je tato fáze ještě intenzivnější (Kotátková, 2014).

O příchodu nového sourozence bychom měli dítěti říct zavčasu, aby mělo čas se s touto skutečností smířit. Dítěti bychom to měli sdělit klidně, ale samozřejmě musíme rozhovor uzpůsobit věku dítěte. Důležité je používat od první chvíle tohoto rozhovoru s dítětem pozitivní tón a neustále dítěti opakovat, že miminko si už teď myslí, že je úžasný starší bratr/sestra. Může se stát, že dítě zareaguje více způsoby. Může vzbuzovat pocit nezájmu, může se začít ptát anebo se může i rozplakat. Určitě je dobré, být připraven na kladení otázek a dát k tomu dítěti prostor. Jakmile začne dítě pokládat otázky, které ho „trápí,“ je dobré na ně reagovat pozitivní odpovědí a neustále ujišťovat dítě, že se „nic neděje.“ Třeba když se dítě zeptá, kde bude miminko spát, měli bychom mu popravdě odpovědět a vzápětí dítě ujistit, že ono bude mít pořád svou vlastní postýlku. Ač se to nezdá, už prostřednictvím těchto rozhovorů si dítě buduje cestu ke svému sourozenci (Prestonová, 2011).

Určitě se nesmíme bát dítě zapojit do všeho hned zpočátku. Pro dítě to sice může být těžké, ale je dobré vnímat, co cítí a snažit se ho zapojit do příprav na miminko, jelikož tak získá pocit důležitosti. V období druhého těhotenství může také nastat situace, že dítě bude vnímat negativně zdravotní obtíže, které ženu provázejí. Třeba když nastanou ranní nevolnosti, starší dítě může být znepokojeno, nebo když je žena unavená a nemůže třeba starší dítě pochovat. Je důležité najít v takové situaci kompromis, aby se dítě uklidnilo. Vysvětlit mu, že zvracení je jen dočasné a třeba místo chování, si s ním v objetí sednout. V neposlední řadě, je také důležité dítě připravit na samotný porod sourozence. Je to stejně důležité jako samotná příprava po čas těhotenství, protože to pro dítě znamená, že matka odejde na dva/tři dny pryč a když se vrátí, přinese s sebou malé miminko. To může dítě zmást, a proto se mu musí vysvětlit, co se po čas maminky nepřítomnosti odehrálo. Dítěti je dobré všechno vysvětlit, kam maminka odejde, kdy se vrátí, kdo bude s dítětem, než se vrátí, samozřejmě musíme rozhovor opět uzpůsobit věku dítěte. Pokud to jde, je určitě dobré, aby dítě přišlo matku a sourozence navštívit do porodnice co možná nejdříve. Dítě na tuhle výjimečnou chvíli nikdy nezapomene a možná mu to lépe pomůže mladšího sourozence přijmout (Dumonteil-Kremer, 2015).

5 Sourozenectví

V rodině na nás ale významně působí i soužití sourozenců. To bývá významným faktorem, díky kterému se rozvíjí osobnost dítěte. Je tedy patrné, že v rodině nás neutváří pouze otec a nebo matka ale i samotný sourozenec. Sourozenci jsou jednou soupeři a podruhé spojenci a ve vzájemné komunikaci rozvíjí dovednosti a porozumění pocitů. Zkušenosti, které díky sourozenci dítě získá si dále také přenáší i do všech pozdějších vztahů. Dopad na charakter vývoje má i samotné postavení v rodině. Pokud rodiče jedno z dětí vyzdvihují, že dobře čte, druhé dítě může cítit, že tato „role dobrého čtenáře“ je již obsazená a proto má pak potřebu hledat způsoby sebeuplatnění. Proto není v rodinách výjimkou, že se objevují protiklady „poslušného“ a „neposlušného dítěte“ (Čačka, 2000).

5.1 Vztahy mezi sourozenci

Vztah mezi dvěma sourozenci, je to zvláštní vztah, nevolíme si ho, je nám prostě přidělen. Z mojí praxe vidím, že se oněm, třeba v prostředí mateřské školy, moc nemluví. Zároveň ale podle doktora Nováka (2007), patří k těm nejbližším, které na světě máme. Mohou ho tvořit osoby stejného nebo odlišného pohlaví, stejně tak jako povah. Nelze s ním, stejně jako s rodičovstvím, udělat krátký proces. Je to vztah, který ať už chceme nebo ne, je navěky. Doktor Novák (2007), ve své knize také píše, že čím menší je věkový rozdíl sourozenců, tím budou jejich kontakty více intenzivní. Nemusí být nutně ale vždy jen pozitivní. Nízký věkový rozdíl může vést také ke spoustě sporům, jelikož se mohou zajímat a „hádat“ o stejné věci. U sourozenců s větším věkovým rozestupem je tomu tak že vývojově jsou sice každý úplně někde jinde a tak nemusejí mít tak intenzivní vzájemné vazby, ale také díky tomu, že se zajímají každý „o to své“ vzniká mezi nimi méně konfliktů.

Musíme to brát ale s nadsázkou, jelikož každý jsme jiný, a tak se můžeme každý i jinak zachovat. A jak už jsem uvedla výše, záleží i na povaze nás a našich sourozenců. Domnívám se, že více si mohu klidně rozumět se sourozencem, který je mi povahově blíží, i když je mi třeba věkově vzdálenější.

5.2 Žárlivost

„Žárlivost existuje, ať je věkový rozdíl jakýkoliv“ (Daloz, 2002, str. 57).

Žárlivost je často způsobena závistí jednoho z dětí na to druhé. Asi častěji se můžeme setkat se žárlivostí staršího dítěte na to mladší, jelikož může mít starší dítě pocit, že o něco přichází, konkrétně to můžeme vztáhnout na pozornost rodičů, kterou mělo do jisté chvíle jenom pro sebe. Větší nároky jsou také kladeny na samostatnost dítěte. Dospělí chtějí, aby byl více soběstačný, a už mu tolik nepomáhají například s jídlem nebo oblékáním. Nemluvě o syndromu „benjamínka,“ díky kterému má mladší dítě často úlevy a starší dítě mu musí ustupovat. Samozřejmě se ale také může stát, že mladší dítě žárlí na starší. V pozdějším věku má totiž starší sourozenec třeba více volnosti, a to může mladší dítě pobouzet k žárlivosti (Mertin, 2015).

Já se chci ale věnovat hlavně žárlivosti na počátku sourozeneckých vztahů, protože mě zajímají reakce starších dětí na to, že do rodiny přijde nové dítě, o které se rodiče musejí postarat a tím i rozdělit svou pozornost mezi dvě děti. Starší dítě mívá komplikované pocity s příchodem novorozence. Tyto pocity je dobré nechat dítě projevit a strach ho časem opadne. Nejhorší možná varianta je, pokud si dítě myslí, že musí tyto pocity skrývat. Pak je potlačuje, ale jelikož tyto pocity neumíme ovládat, stejně se časem projeví jen v poněkud horší formě (Markhamová, 2017).

5.2.1 Projevy žárlivosti na sourozence

Pokud nebudeme s žárlivostí dětí pracovat, může časem vyrůst až v něco většího, s čím už nebude tak snadné pracovat. Vzhledem ke stresu, který pro dítě představuje novorozence v rodině, je možné, že se dítě bude chovat chvíli méně vyzrálé, než na co jsme u něho třeba zvyklí. Dále se také můžeme setkat s chováním, které si třeba neumíme vysvětlit jako je třeba čůrání po domě nebo časté buzení v noci. To většinou u dítěte značí, že potřebuje pomoc se svými emocemi. Jak jsem už psala výše, když budeme na dítě tlačit, a to si bude myslet, že musí svou žárlivost potlačovat, tak se nám může stát, že nám časem přeroste v lpění, vzdor, a nakonec třeba i agresi (Markhamová, 2017).

5.2.2 Řešení projevů žárlivosti

Když starší dítě projevuje negativní emoce vůči malému sourozenci je podle Markhamové (2017) důležité ho ujistit, a hlavně si sami uvědomit, že takové pocity jsou v pořádku, a že nám o nich může říct. Dítěti může přispět, když s ním o těchto emocích budeme mluvit a vysvětlíme mu, jak se věci mají. Dále také ve své knize píše, že když ostatní lidé

a rodina obdivují novorozence, máme jim připomenout, že je tam i starší dítě. Pokud dítě ještě neumí mluvit, nebo s námi třeba mluvit nechce, může dítěti pomoci, když pro vyjádření emocí zvolí kresbu. U dítěte se také v reakci na změny může objevit regrese. Markhamová píše, že pokud se tak stane, neměli bychom se na dítě zlobit. Dítě se nám může třeba začít opět počurávat, v tomto případě by dítěti mohlo pomoci, když na tom s ním budeme znovu pracovat a občas se k němu zachováme jako k miminku, pomůžeme mu s oblékáním, pomazlíme se s ním (Markhamová, 2017).

6 Cíl výzkumu

Myslím si, že reakce dítěte na narození mladšího sourozence je problematika, se kterou se setká spousta rodičů. Jak jsem již napsala výše, příchod nového člena rodiny dítě dost ovlivní, a to nejenom ve vztahu k sourozenci samotnému ale i ve vztahu s rodiči. Je důležité dítě na tuto skutečnost včas připravit a uzpůsobit obsah sdělení jeho věku (Dumonteil-Kremer, 2015).

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda rodiče připravovali své starší dítě na narození mladšího sourozence. Tuto problematiku jsem s rodiči rozebrala na základě polostrukturovaného rozhovoru, prostřednictvím kterého mi rodiče odpovídali na předem připravené otázky. Zajímalo mě, jak z jejich pohledu starší dítě vnímalo narození mladšího sourozence. Kdy prvoroznému dítěti řekli, že bude mít sourozence a zda se předtím o tomto tématu bavili. Také jsem zjišťovala, jak a jestli vůbec rodiče starší dítě připravovali na příchod sourozence, a zda se u staršího dítěte i přesto projevila žárlivost. Prostřednictvím tohoto rozhovoru jsem hledala odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky.

6.1 Výzkumné otázky

Pro svou práci jsem zvolila tyto výzkumné otázky:

1. Ovlivňuje příprava starších dětí na narození sourozence jejich pozdější reakci na ně?
2. Je viditelnější projev reakce na narození sourozence zaznamenán u sdělování o těhotenství matky s druhým dítětem anebo po příchodu matky s dítětem z porodnice?
3. Mění se chování staršího dítěte po narození sourozence vůči rodičům?

6.2 Hypotézy

H1:

- A) Děti, které byly na příchod sourozence připraveny v dostatečném předstihu před termínem porodu se přizpůsobily lépe než děti, kterým nebylo těhotenství oznámeno zavčasu.
- B) Děti, kterým byly změny v jejich režimu zavedeny s předstihem, na tuto změnu reagovaly lépe než děti, kterým byla jejich rutina bez přípravy narušena.
- C) Děti, které měly kontakt s matkou v její nepřítomnosti v době, kdy byla v porodnici, reagovaly na tuto změnu lépe, než děti, které s ní v kontaktu nebyly.

H2:

Větší reakci v dítěti vyvolává spíše osobní setkání s mladším sourozencem (miminko), než zpráva o těhotenství matky.

H3:

Mezi matkou a prvorozeným dítětem se nezvyšují negativní konfrontace po narození druhého dítěte.

6.3 Výběr hypotéz

Tyto hypotézy jsem si vybrala na základě nastudované literatury, jakou je například *Další dítě v rodině: Výchova sourozenců* (DUMONTEIL-KREMER, 2015), která příkládá důležitost tomu, dítě na narození sourozence připravit a sdělení zprávy o narození sourozence uzpůsobit jeho věku. Tedy v případě, že máme mladší dítě, zvolíme pro sdělení takovéto zprávy třeba formu nějaké hry. Dále jsem vycházela ze získaných informací z výzkumů a článků jako jsou *Jealousy in firstborn toddlers within the context of the primary family triad. Social Development* (SZABÓ & DUBAS & VAN AKEN, 2014). Kde se jednalo o výzkum zabývající se tím, zda dítě spíše projevuje žárlivost na podmět nebo na nepodmětnou informaci. B jejich případě se tedy jednalo o pokus s panenkou, kdy dali rodičům do ruky panenku a nechali rodiče se jí věnovat, jako by to bylo jejich dítě. Pak sledovali, zda starší dítě bude projevovat větší projev žárlivosti na sociální objekt (panenku) anebo když se budou rodiče pouze bavit a nepodmětném objektu (úkol). Ze studie vyplývá, že dítě spíše reagovalo a projevilo žárlivost, když se rodiče věnovali sociálnímu objektu, tedy panence. O tuto studii jsem se opírala při formulaci hypotézy H2. Jako další výzkum jsem využila *Advice given to parents on welcoming a second child: A critical review. Family Relations*, (Kramer & Ramsburg, 2002). Z jeho výsledků se opírám o teorie, že děti, kterým byl denní režim změněn ještě před narozením sourozence, a byly v kontaktu s matkou, v době kdy byla v porodnici, se této situaci přizpůsobily lépe, než děti, které nebyly dopředu připravovány na narození sourozence. Z této studie jsem vycházela pro formulování hypotéz H1A, H1B a H1C. I podle Prestonové (2011), bychom měli dítě připravovat na narození sourozence včas. Bohužel se mi nepovedlo tento pojem blíže specifikovat.

Nakonec tu mám výzkum *Caring for a second baby: Effects on interaction between mother and firstborn. Developmental Psychology*, (Kendrick & Dunn, 1980). na základě tohoto výzkumu si chci ověřit hypotézu H3, že mezi matkou a prvorozeným dítětem se nezvyšují negativní konfrontace po narození druhého dítěte.

7 Popis výzkumu a výzkumných metod

Pro svou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Protože jsem se chtěla zaměřit na porovnání odpovědí a přístupů jednotlivých rodin, zvolila jsem fenomenologický přístup. Ten se zaměřuje na rozdíly toho, jak lidé zvládají stejné situace. Výzkum byl prováděn na základě případové studie, konkrétně studie sociálních skupin (rodin). Případová studie se zaměřuje na popis a rozbor několika málo případů a její hlavní výzkumnou otázkou je zjistit charakteristiku daných případů a porovnat je (Hendl 2008, str. 101).

Tento typ výzkumu mi umožnil vidět rozdílné reakce dětí na narození sourozence a také přijetí nebo zamítnutí teorie, že příprava dítěte na narození mladšího sourozence ovlivňuje i jeho reakci na něj (Dumonteil-Kremer, 2015).

7.1 Sběr dat

Pro odpovědi na mé otázky jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor jsem vedla s rodiči dítěte. Byl stavěn na předem připravených otázkách, které jsem rodičům pokládala. Zároveň mi ale tento typ rozhovoru umožňoval se, popřípadě v průběhu rozhovoru doptat na doplňující otázky, které mi umožnily lépe pochopit situaci. Předem připravené otázky byly pro všechny respondenty stejné.

7.2 Kritéria pro výběr respondentů

Mými respondenty tedy byly rodiny, které mají více jak jedno dítě a setkaly se s problematikou přípravy staršího dítěte na příchod mladšího sourozence. Byly to rodiny, ve kterých starší dítě v době narození mladšího bylo v předškolním věku, tedy muselo mu být minimálně 3–6 let. Všechny rodiny byly takové, kde žijí biologičtí rodiče dětí společně a rodina je úplná.

7.3 Získávání respondentů

Rodiny, které jsem oslovila, jsem získala záměrným výběrem ze svého okolí. Prvními respondenty je rodina, kterou jsem poznala asi před třemi lety v práci, a od té doby se kamarádíme. Druhou rodinu jsem si vybrala ze svého širšího příbuzenstva. Další dvě rodiny pak z mého okolí přátel, kdy jsem oslovila své známé a zjišťovala, zda se někdo v jejich okolí neseťkal s touto problematikou. Jednu rodinu jsem oslovila přes sociální síť Facebook, konkrétně ve skupině Maminky – Liberec a okolí. A poslední rodinu jsem oslovila přes doporučení mého bratrance, který je jejich dobrý přítel.

7.4 Polostrukturovaný rozhovor

Na základě hlavních výzkumných otázek jsem si pro rodiče sestavila otázky, pomocí kterých jsem na ně skládala odpovědi. Otázky jsem sestavovala na základě vlastních zkušeností a zároveň jsem je porovnávala s otázkami (Doicsar, 2016), které se podobnou problematikou zabývají.

Tazatelské otázky:

1. *Jak byste charakterizovali starší dítě?*
 - Charakteristiku dítěte zjišťuji, abych sama zvládla odpovědět, na základě porovnání otázek 1 a 8, zda příchod mladšího sourozence ovlivnil chování staršího vůči okolí.
2. *Jak staré bylo starší dítě, když se mu narodil mladší sourozenec?*
 - Každé dítě zpracovává a vnímá změny ve svém okolí jinak a věk dítě v tomto může hrát roli. Se starším dítětem bude jednodušší, popovídat si o změnách, které přijdou, zatímco s dítětem mladším, musíme „konverzaci“ uzpůsobit jeho věku a popřípadě použít alternativní metody jako je například hra.
3. *Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?*
 - Tato informace mě zajímá, abych zjistila, zda se chování staršího dítěte vůči rodičům změnilo po příchodu mladšího sourozence.
4. *Kdy jste dítěti poprvé řekli, že bude mít sourozence?*
 - V této otázce mě zajímá, v jakém stádiu těhotenství matka byla. Popřípadě, jestli se třeba dítě samo začalo ptát, proč mamince roste břicho.
5. *Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?*
 - Zde mě zajímá, jaká byla první reakce dítěte na zprávu o příchodu nového sourozence (pláč, pokládání otázek).
6. *Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?*
 - Stěžejní pro mou práci je tato otázka, ze které budu pak v případech respondentů porovnávat, zda byl rozdíl v tom, pokud někdo dopředu postupně starší dítě na příchod mladšího sourozence připravoval anebo mu to bylo sděleno, aniž by se někdy předtím o tom rodiče s dítětem bavili.
7. *Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně?*

- Zde chci zjistit, jakým způsobem rodiče připravovali dítě na příchod sourozence.
8. *Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem všem jste mluvili?*
- Tato otázka je spíše doplňující k předchozí otázce.
9. *Jak dítě vnímalo těhotenství matky?*
- V této otázce se budu dostávat k odpovědi, jestli si dítě všímalo změn, kterými jeho maminka prochází. Jestli se jí na to ptalo a jestli třeba rodiče viděli, že starší dítě špatně nese, že mamince kvůli těhotenství není vždy úplně dobře.
10. *Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?*
- Otázka, na základě, které budu odpovídat na hypotézu H1.C a zjištění, jestli má kontakt s matkou v době nepřítomnosti vliv na jeho přizpůsobení nové situaci.
11. *Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?*
- Tady se chci zaměřit na první navazování sourozeneckých vztahů a to, jak starší dítě reagovalo, když vidělo sourozence poprvé.
12. *Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?*
- Otázka, která bude sloužit k vyhodnocení hypotézy H2
13. *Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?*
- Tato otázka je pro mou práci také důležitá, jelikož se v ní budu chtít dozvědět, jestli a jak se změnilo chování staršího dítěte po narození sourozence vůči jeho okolí a jestli starší dítě projevovalo žárlivost.
14. *Řešili jste tyto změny? Pokud ano, Jak?*
- Touto otázkou rozvinu otázku předcházející a bude mě zde zajímat, jaký postoj rodiče zaujali vůči projevům žárlivosti a jak je řešili.
15. *Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?*
- Zde mě bude zajímat, jestli byla řešení projevů žárlivosti účinná a to, jak se dále vyvíjel vztah sourozenců, zda se zlepšoval či nikoli.
16. *Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?*
- Tato otázka je pro mě spíše orientační abych zjistila, jak se na celou situaci zpětně dívají rodiče.

7.5 Ochrana soukromí respondentů

Aby byl rozhovor kvalitní, odehrával se v prostředí příjemném pro respondenty. Ve všech případech jsem nechala místo a čas zvolit respondenty. Rozhovor se pokaždé odehrával u rodin doma. Výzkumu většinou předcházela nezávislý rozhovor mezi mnou a respondenty, abychom se lépe poznali, a tak vznikla mezi námi větší důvěra. Respondenti byli před rozhovorem informováni o tématu bakalářské práce. Otázky rozhovoru nebyli rodičů předem poskytnuty k nahlédnutí a to proto, že by to mohlo ovlivnit jejich odpovědi, a tím i ovlivnit výsledek výzkumu. Rozhovor byl nahráván na diktafon. Předtím, než jsem položila první otázku, jsem se respondentů zeptala, zda s nahráváním rozhovoru souhlasí. Po udělení souhlasu jsem spustila nahrávání a rodiče mi zopakovali svou odpověď na záznam. Rozhovor byl anonymizovaný, neuváděla jsem žádná jména. Rodiny byly v přepisu označeny písmeny abecedy a místo jmen jsem použila pouze označení matka/otec, syn/dcera. Na začátku přepisu rozhovoru jsem uvedla stručnou charakteristiku rodiny. Charakteristika obsahuje: Jak jsem se k rodině dostala, jaké zařízení navštěvuje starší dítě a kde a jak se rozhovor odehrával. Opět jsem ale nezveřejnila jakékoliv informace, které by vedly k identifikaci konkrétních osob. O tomto faktu byli respondenti dopředu informováni a na základě toho jsem je před zahájením rozhovoru poprosila o udělení písemného souhlasu [viz. příloha]. Respondenti byli také informováni o možnosti, že mohou rozhovor kdykoliv ukončit anebo nemusí na otázku odpovídat, pokud jim není příjemná. Rodiny měly možnost vidět i následný přepis rozhovorů a měly prostor k vyjádření. Audio nahrávky byly po přepisu smazány.

7.6 Analýza dat

Rozhovor, který jsem si se souhlasem rodin nahrála na diktafon, jsem si následně přepsala a přistoupila k systematické kvalitativní analýze, kdy jsem v rámci celého rozhovoru hledala a skládala odpovědi na mé otázky. Pak jsem rozhovory vzájemně porovnávala a hledala, v čem se rodiny shodly a v čem se třeba jejich přístup lišil. Jak jsem již psala výše, data jsem analyzovala na základě fenomenologického přístupu. Konkrétně tedy pomocí interpretativní fenomenologické analýzy. Ta staví svou teorii na třech zdrojích, fenomenologii, hermeneutice a idiografickém přístupu. Fenomenologie nám umožňuje hledání ve zkušenosti člověka, což je v této analýze klíčový termín (Koutná & Čermák, 2013).

8 Shrnutí výzkumu a odpovědi na výzkumné otázky

V této části se budu věnovat shrnutí výzkumu a budu odpovídat na tři výzkumné otázky, které jsem si stanovila před začátkem výzkumu. Pro větší přehlednost jsem sestavila tabulku respondentů a toho, jak staré byly starší děti při narození mladšího sourozence.

Respondent	Celkový počet dětí	Věk staršího dítěte v době narození sourozence
Rodina A	2	5 let a 1 měsíce
Rodina B	2	3 roky a 5 měsíců
Rodina C	2	3 roky a 8 měsíců
Rodina D	2	5 let 4 měsíce
Rodina E	2	3 roky a 10 měsíců
Rodina F	2	3 roky a 1 měsíc

8.1 Odpovědi na výzkumné otázky

1. Ovlivňuje dostatečná příprava starších dětí na narození sourozence jejich pozdější reakci na ně?

Z mého výzkumu pro dané případy vyplývá, že to, zda rodiče řekli dítěti o narození sourozence v brzkém stádiu těhotenství, nemělo vliv na jeho případné změny chování po narození mladšího dítěte. Jelikož tři rodiny uvedli, že dítěti to oznámili ihned po zjištění, že je matka těhotná a dítě i tak později projevilo jistou žárlivost, mohu hypotézu H1A vyvrátit a můžu zde přijmout alternativní hypotézu, že v našem případě neměla doba, kterou zvolili rodiče pro oznámení dítěti o narození sourozence vliv na jeho reakci. Stejně tomu je i v případě další hypotézy, kdy pouze v jednom našem případě maminka uvedla, že upravovala režim dítěte s předstihem, aby to pro něho nebyl po narození sourozence takový šok. I přesto nám ale toto dítě po narození sourozence projevilo žárlivost stejně, jako v ostatních vzorcích výzkumu. Tento výsledek výzkumu nám naznačuje k vyvrácení hypotézy H1B. Nemůžeme ale hypotézu vyvrátit pouze díky jednomu vzorku, proto by bylo vhodné věnovat v tomto tématu dalšímu zkoumání. Co se týče kontaktu s matkou v době porodu, většina rodičů uvedla, že se svým

starším dítětem byli v nějakém kontaktu. Ve dvou případech (rozhovor č. 3 a č. 5) byly maminky se staršími dětmi v kontaktu pouze první den a pak raději kontakt přerušily z důvodu toho, že se starším dětem stýskalo a pak doma plakaly. V jednom případě, kdy se jednalo o domácí porod, bylo dítě se svými rodiči dokonce neustále. I přesto ale dítě vykazovalo výrazné negativní projevy na tuto novou situaci. Z těchto důvodů mohu hypotézu H1C vyvrátit a přijmout alternativní hypotézu, že to, zda je dítě s matkou v kontaktu v době, narození sourozence, nemá vliv na jeho pozdější reakci.

2. Je viditelnější projev reakce na narození sourozence zaznamenán u sdělování o těhotenství matky s druhým dítětem anebo po příchodu matky s dítětem z porodnice?

V mém výzkumné vzorku vypověděla většina matek, že při prvním setkání se sourozencem na něho reagovaly starší děti více než při pouhém oznámení o těhotenství. Skoro všechny maminky uvedly, že když rodiče dětem oznámili skutečnost, že maminka čeká druhé dítě, většina dětí na tuto informaci moc nereagovala. Pak se s v průběhu těhotenství občas na něco zeptali, ale nevykazovali větší reakci na těhotenství matky. Za to po porodu byla reakce na dítě více patrná. Jen pouze ve dvou případech si děti mladšího sourozence v prvních chvílích nevšimaly. To může být ale vlivem toho, že tyto děti dostaly ve stejný den novou hračku, a tak se jejich zájem přesunul k nové hračce. Chování starších dětí se ale u všech případů v mém výzkumném vzorku změnilo až v reakci na fyzickou přítomnost dítěte v domácím prostředí. Tento výsledek mého výzkumu udává, že větší reakci v dítěti vyvolá, až když je pozornost rodičů od dítěte odvedena na základě fyzického podnětu, tedy v tomto případě miminka než nepodmětná zpráva o těhotenství. To odpovídá předchozím výzkumům, a tak pro tyto dané případy studie hypotézu H2 nemůžeme vyvrátit.

3. Může se změnit chování staršího dítěte po narození sourozence vůči rodičům?

Výzkum (Kendrick & Dunn, 1980) udává, že mezi matkou a prvorozeným dítětem se nezvyšují konflikty po narození druhého dítěte. Jako konflikt mezi matkou a starším dítětem považují, pokud dítě po narození sourozence spíše vyhledává pozornost otce anebo pokud projevuje vůči matce agresi. Na základě tohoto pozorování je v mém výzkumu přesně polovina rodin, kde matky vypověděly, že po narození mladšího dítěte se jejich vztah se starším dítětem na nějakou dobu zhoršil. Na základě tohoto výsledku se hypotéza H3 v mém případě těžko potvrzuje. Určitě by bylo dobré toto dále a hlouběji zkoumat.

8.2 Shrnutí výzkumu

8.2.1 Vztah dítěte s rodiči

Většina matek, na základě otázky č. 3, která zjišťovala, jaký vztah měli rodiče s prvorozeným dítětem a zda dítě bylo více zatíženo na jednoho z rodičů, v rozhovoru uvedla, že jejich prvorozené děti byly od začátku zvyklé trávit čas s nimi. Ve třech rozhovorech (rozhovor č. 2, č. 4 a č. 5) se matky shodovaly, že ani přesto, že děti byly zvyklé na matky, nebyly před narozením sourozence na žádném z rodičů více závislé. Toto ale neplatí u rozhovoru č. 1, kdy matka udává, že starší dítě bylo již před narozením sourozence závislé na svém otci. To si maminka dítěte vysvětluje tím, že jelikož chlapeček trávil celé dny s ní, tak se s ní už nudil, a proto byl rád, když přišel domů otec a mohl si hrát s ním. To se nezměnilo ani po narození sourozence. V rozhovorech č. 3 a č. 6 zase maminky vypověděly, že starší děti byly již před narozením druhého dítěte fixované na ně. V případě rozhovoru č. 3 se to změnilo po narození sourozence tak, že dítě v době, kdy je jeho otec doma, se spíše snaží upoutat pozornost otce než matky. Pokud je ale s matkou doma sám, tak se snaží odvézt její pozornost od miminka směrem k sobě třeba tím, že křičí. V rozhovoru č. 6 chlapeček dokonce upoutává pozornost matky tím, že ji plácne do nohy. V těchto případech se dá tedy říci, že ani po narození sourozence nepřestaly být děti fixované na rodiče tak, jako před narozením druhého dítěte ale jejich vztah k rodičům se buďto malinko změnil, třeba že se dítě spíše snaží uchýlit k pozornosti druhého rodiče (rozhovor č. 3) anebo se jejich vyžadování pozornosti vůči danému rodiči pouze znásobilo, jako tomu je v rozhovoru č. 6. Z výsledku výzkumu ale vidíme, že i děti, které před narozením mladšího sourozence nebyly zatížené ani na jednoho z rodičů, jako je tomu u rodin B a E (rozhovor č. 2 a č. 5), se po narození druhého dítěte upnulo na matku a vyžadovalo více její pozornosti.

8.2.2 Příprava dítěte na narození sourozence

Dalo by se říct, že skoro všechny matky se v rozhovoru shodly, že své dítě na příchod a narození sourozence nějak víc nepřipravovali. Spíše nechávaly reakci dítěte na těhotenství volný průběh, a pokud se dítě chtělo na něco zeptat, tak se s ním o tom rodiče bavili, ale cíleně se na přípravu sourozence nezaměřovali. Pouze v rozhovoru č. 1 maminka udává, že syna zapojili do vybírání věcí pro miminko a tím, že nemá řidičský průkaz, musel ji na kontroly k lékaři vozit její manžel a syn to s nimi vždy absolvoval. To mě v mém výzkumu trochu překvapilo. Čekala bych, že v dnešní době, kdy bych řekla, že se vše tak nějak více řeší a na vše máme nějakou pomůcku se i v tomto tématu rodiče budou opírat například o dětskou literaturu. Ve svém okolí známých, kteří mají již děti jsem si, ale všimla, že dnešní rodiče se

snaží uplatňovat respektující výchovu, a možná proto čekají, až se dítě začne samo zajímat o detaily spojené s příchodem nového sourozence a rodiče sami ho do ničeho netlačí.

V rozhovoru č. 2, maminka řekla, že sice synovi sdělili zprávu o těhotenství až v jeho pokročilém stádiu, ale už předtím mu maminka začala měnit denní režim, aby to pro něho potom nebyl takový šok. Také si se synem vysvětlovali situace, které nastanou, jako třeba kde bude v době porodu, za pomoci knihy, kterou si pořídili. Na základě rozhovoru si myslím, že volba dětské literatury byla pro vysvětlení a připravení dítěte na jisté situace vhodná volba. Už jenom kvůli tomu, že si dítě dokázalo spojit svůj prožitek s prožitkem hlavního hrdiny v knize, v tomto případě odjezd na prázdniny k babičce v době porodu. Je ale také vidět, že i přesto se dítě z počátku narození sourozence upnulo více na matku, a tak určitě nejde očekávat, že použití literatury nám zajistí pozitivní reakci na příchod miminka.

8.2.3 Reakce na zprávu o narození sourozence a reakce a na jeho příchod

Co se týče reakce na zprávu o těhotenství, té jsem se ve svém výzkumu věnovala hned ze dvou pohledů. Na první se zaměřovala otázka č. 6, které se ptala rodičů, zda dítě na zprávu o těhotenství matky připravovali anebo mu to pouze oznámili, aniž by se předtím o tom s dítětem bavili. Druhý pohled se týkal toho, zda rodiče dítě na narození sourozence připravovali po čas těhotenství a potom, co mu o něm řekli. Z mého výzkumu je patrné, že ani jedno dítě nevykazovalo žádnou větší reakci na pouhou informaci o těhotenství matky. Později se pak děti začaly rodičů ptát, kde třeba bude miminko spát a více se zajímat o tuto skutečnost. Jediný asi vyloženě negativní přístup se vyskytl v rozhovoru č. 2. Maminka zde udává, že její starší syn neměl rád celkově miminka a díky tomu řekl, že miminko doma nechce. Jelikož ale chlapeček v tomto případě svůj nezájem opravdu vztahuje na všechny miminka, jde zde těžko určit, co je v jeho případě žárlivost na sourozence a co všeobecná nelibost vůči kterémukoliv miminku. Je ale pravdou, že v jeho případě se žárlivost projevila „pouze“ ve formě vyhledávání pozornosti vůči matce. Z toho usuzuji, že se opravdu jednalo o žárlivost zaleženou na tom, že matka byla nucena dělit svou pozornost mezi obě děti. Fakt, že reakce na těhotenství matky nebyla u dětí více patrná, mě taky trochu zaskočil. Musím říct, že jsem na začátku výzkumu očekávala, že sice nebude reakce větší, než na samotné narození miminka ale i tak jsem myslela, že děti se budou o narození sourozence více zajímat.

Reakce na příchod sourozence byla u většiny dětí více patrná. První reakce na miminko v době, kdy ho starší dítě uvidělo, byla kromě dvou rozhovorů (č. 1 a č. 5) velmi pozitivní. Starší dítě se potěšilo z toho, že vidělo malé miminko. Ve zbylých dvou rozhovorech maminky

vypověděly, že se děti o své sourozence moc nezajímaly. Spíše si šly pak hrát se svými hračkami. Většina matek uvedla, že jako způsob, jakým dítěti vynahradit příchod nového sourozence, zvolily koupit nové hračky. To mohlo, podle mého názoru, mít vliv na projev jeho reakce vůči miminku, jelikož si děti šly raději hrát s novou hračkou, o kterou měly zájem.

8.2.4 Změna chování dítěte po narození mladšího sourozence

Jak už jsem psala výše, u některých dětí se změnilo po narození sourozence chování vůči rodičům. Začaly být třeba více závislé na svých matkách nebo naopak se rozhodly vyhledávat spíše pozornost ze strany otce. Ve většině případů se opravdu jedná hlavně o snahu získání pozornosti pro sebe. V rodině C (rozhovor č. 3) začalo dítě vyžadovat pozornost pokaždé, když třeba maminka kojila nebo přebalovala mladšího sourozence. To mi přijde v celku logické, že se dítě snaží odpoutat v danou chvíli pozornost matky od miminka na sebe. V rozhovoru č. 6 maminka udává, že se dítě začalo po narození sourozence znovu počurávat i přesto, že bylo několik měsíců předtím bez plenek. Regrese bývá častým znakem žárlivosti, zároveň Dalloz (2002) ve své knize píše, že regrese nemusí být sama o sobě nepopiratelným znakem žárlivosti, je proto nutné sledovat dítě pečlivěji a všimnout si všech jeho projevů. Maminka v našem případě také řekla, že pokud se mu nemůže věnovat v momentu, kdy po ní dítě vyžaduje pozornost, dítě si ji vynutí tím, že maminku plácne do nohy. V rozhovoru č. 4 pak maminka řekla, že jim dcera dělá občas vyčítavé scény zaměřené na to, proč miminko může spát s nimi a ona ne. V ostatních případech se pak spíše jedná o větší vyžadování pozornosti rodičů.

Ve všech případech rodiče uvedly, že s těmito projevy žárlivosti nic moc nedělají. Nechávací tomu volný průběh a snaží se s dítětem domluvou řešit aktuální problémy. Také se snaží maximálně staršímu dítěti vynahrazovat nedostatek pozornosti, třeba v rozhovoru č. 5 maminka mluví o tom, že se snaží občas trávit se starší dcerou čas sama bez miminka, o které se zatím stará tatínek, aby dceři vynahradila to, že musí púlit svou pozornost rozdělovat. To, že se rodiče tyto situace snaží řešit s dítětem domluvou je podle mého názoru na místě. Dítěti stejně nepomůže, když na něho budeme naléhat, aby změnilo svůj přístup a hledání nějaké odborné pomoci je podle mě také až krajní řešení pro případy, kdy už je třeba dítě hodně agresivní vůči mladšímu sourozenci. To ale nebyl ani v jednom našem výzkumném vzorku náš případ. Proto si na základě nastudované literatury (Markhamová, 2017) myslím, že takové řešení, jaké zvolila většina rodičů, je naprosto v pořádku.

8.3 Shrnutí výzkumu v tabulce

Pro větší přehlednost jsem vytvořila tabulku, která shrnuje výsledky mého výzkumu. Tabulka zahrnuje změny, které se u dítěte projeví a to, zda rodiče připravovali dítě na narození sourozence cíleně nebo pouze částečně (pouze pokud dítě projevilo zájem a ptalo se na miminko).

Respondent	Fixace na jednoho z rodičů před narozením sourozence	Změna vztahu k rodičům po narození sourozence	Příprava dítěte na narození sourozence	Způsob přípravy dítěte na narození sourozence	Změna chování dítěte po narození sourozence
Rodina A	Fixace na otce	Ne	Částečná	Zapojí do výběru věcí pro miminko	Vyhledávání pozornosti
Rodina B	Ne	Větší fixace na matku	Cílená	Změna denního režimu/práce s literaturou	Vyžadoval pozornost matky
Rodina C	Fixace na matku	Větší fixace na otce	Částečná	Rozhovory o miminku	Vyhledávání pozornosti, upozorňování na sebe
Rodina D	Ne	Ne	Částečná	Rozhovory o miminku	Vyčítavé scény před spaním, nechut' spát u sebe v pokojíčku
Rodina E	Ne	Větší fixace na otce	Částečná	Rozhovory o miminku	Negativní projevy vůči matce
Rodina F	Fixace na matku	Ne	Částečná	Občasné rozhovory o miminku	Pomočování, agresivní upozorňování na sebe

9 Diskuze

Musím říci, že v některých případech mě výsledky mého výzkumu překvapily. Zjistila jsem, že pro respondenty, se kterými jsem vedla rozhovor, nebylo až tak stěžejní sdělovat dopředu dítěti fakt, že bude mít sourozence. I samotná příprava na narození bratra či sestry bych řekla, že byla poněkud opomíjena. Více jak polovina matek odpověděla, že své dítě na příchod mladšího sourozence cíleně nepřipravovala ani před, ani během těhotenství. Rodiče spíše nechávali dítěti prostor pro dotazy, které mu byli ochotní zodpovědět, ale sami toto téma příliš neotevírali. To je v rozporu s tím, co doporučuje Mertin (2015), který nám v knize píše o tom, že bychom měli dítě na narození sourozence dostatečně připravit a třeba ho i zapojit do příprav na miminko. V mém případě vypověděla pouze jedna maminka, že dítě cíleně zapojili do výběru věcí pro miminko. Myslím si, že by bylo užitečné další zkoumání a zaměření se na to, co rodiče ovlivňuje v přístupu k přípravě staršího dítěte na narození sourozence. Co se týče teorie, že příprava dítěte na narození mladšího sourozence ovlivňuje i jeho reakci na něj, jak to uvádí ve své knize Dumonteil-Kremer (2015), je pro mě těžké posoudit. V mém výzkumném vzorku pouze jedna maminka uvedla, že dítě na narození sourozence postupně připravovala, co se týče změn v denním režimu dítěte a chodu domácnosti. I tak toto dítě projevilo žárlivost na svého sourozence. V tomto případě bych tedy řekla, že tato teorie nesedí. Nesmíme ale opomíjet, že rodiče zde řekli dítěti o těhotenství matky až v jeho pokročilém stádiu, a tak je možné, že i toto mělo v daném případě na dítě negativní vliv. Abychom mohli zhodnotit tuto teorii by bylo zapotřebí více respondentů.

Co mě v mé práci nepřekvapilo je zjištění, že více jak polovina rodičů vypověděla, že jejich starší děti po narození sourozence vyhledávalo více pozornosti a snažilo se na sebe nějakým způsobem upozornit. To sedí s tím, co ve své knize píše Markhamová (2017), podle ní je normální, že dítě má z narození sourozence smíšené pocity, se kterými musí rodiče neustále pracovat, protože když tyto pocity dítě potlačuje mohou se postupně projevovat ve formě vzdoru, lpění na rodičích, regrese až v záchvaty vzteku. Proto je důležité o těchto pocitech s dítětem mluvit a dovolit mu je projevit. Očekávala jsem, že v dnešní době, kdy máme k dostání velké výběr dětské literatury, která zpracovává složitá témata (jako je narození sourozence nebo smrt) pro děti formou příběhů a pohádky. Jako je například kniha *Timovy tipy: Budu mít sourozence* (Piroddiová, 2021), která hezky zpracovává právě téma, narození mladšího sourozence. A to jak pro děti, tak je zaměřena i na rodiče a to, jak mohou k této problematice přistupovat. Nebo třeba kniha *V Bříšku, od Fišarové* (2019). Myslela jsem, že maminky budou tuto možnost zařazovat do možností, jak připravit dítě na narození sourozence.

To v mém výzkumu vypověděla pouze jedna maminka. Rodičům bych tuto metodu klidně doporučila, podle mého názoru, je to jemný způsob, jak s dětmi otevřít tato těžká témata. A když se třeba děti začnou sami ptát, myslím si, že ve spoustě takových to knih najdou odpovědi na své otázky. Pro další výzkum by mohlo být zajímavé zpracování toho, jak často a jestli vůbec rodiče tyto témata s dětmi doma za pomoci takových to knih řeší. Zda třeba takovou knihu jsou ochotni zvolit jako pohádku, kterou si budou s dětmi číst.

Přínosem pro mou práci by bylo, rozhovor zopakovat se stejnými rodinami s odstupem let a porovnat, jak se dále vyvíjel vztah těchto sourozenců. Po porovnání těchto rozhovorů by mohl být dobře patrný rozdíl v postupu rodičů při řešení žárlivosti na sourozence. To, zda postupem času žárlivost staršího dítěte na mladší, či projevy žárlivosti vůči rodičům odezněly sami, anebo se rodiče dětí museli uchýlit k jejich řešení třeba i za pomoci odborné pomoci. Zkoumat bychom také dále mohli, jak dlouho rodiče vyčkávali, než sami začali s řešením projevů žárlivosti. Jelikož z mé práce je patrné, že rodiče, kteří se zúčastnili rozhovoru, spíše s řešením problému vyčkávají, a na dítě nějakým způsobem netlačí.

Práce by také mohla být rozšířena o rodiny, které mají více, jak dvě děti a porovnat, jak se žárlivost mezi jednotlivými sourozenci liší. Třeba prvorozené dítě už nebude tolik projevovat žárlivost na nejmladší dítě, i když při narození druhého dítěte byly projevy žárlivosti patrné. Stejně tak bychom pak mohli porovnat, jak se lišila žárlivost mezi prvním a druhým dítětem a mezi druhým a třetím. Zda bylo pro rodiče jednodušší s žárlivostí u dětí pracovat, protože už měli zkušenosti z předchozích let. Přínos v mé práci vidím hlavně pro sebe. Zkušenost, kterou jsem si vytvořila, při zpracování výzkumu, je pro mě nedocenitelná. Snažila jsem se pochopit, jak děti předškolního věku mohou reagovat na velké životní změny, jakou je třeba narození sourozence. Tyto poznatky se mi mohou hodit nejen v mé praxi učitelky ve školce, ale také třeba v budoucnosti v roli matky. Dále si myslím, že tato práce může být přínosem pro rodiče. Na základě mých výsledků mohou rodiče zvážit, který způsob přípravy dítěte je pro ně důležitý a budou se mu věnovat. V mé práci také naleznou stručný přehled toho, co doporučuje literatura, která se tímto tématem zabývá, jako je třeba Markhamová (2017) nebo Prestonová (2011). Práce by také mohla sloužit každému, kdo pracuje s dětmi předškolního věku, třeba učitelkám v mateřské škole. Díky ní si mohou učitelky lépe představit konkrétní projevy žárlivosti, které mohou u staršího dítěte nastat, a tak si podstaty tohoto chování začít všimnout i ve své třídě. Po domluvě s rodiči pak mohou s tímto problémem třeba i pracovat a pomoci dítěti se s touto změnou vyrovnat.

9.1 Limity práce

Jako první limit své práce bych chtěla uvést, že z nedostatku zájmu respondentů o poskytnutí rozhovoru jsem nakonec upustila od původního záměru, že mladší děti budou staré v rozmezí 1-2 let. Nejmladší druhorozené dítě je tedy v mé práci staré sedm měsíců a nejstarší dva roky. Pro mou práci není stěžejní, jak staré je druhorozené dítě. Markhamová (2017), ve své knize píše, že žárlivost se může projevit už v prvních dnech, kdy se rodina sžívá. Tuto teorii nám také matky svými odpověďmi potvrdily. Rozhovor byl také nakonec veden pouze s maminkami, z důvodu časové vytíženosti otců. Díky tomu nemohu s jistotou říct, že by otcové měli na celou situaci stejný názor. Pro další zkoumání by mohlo být přínosné udělat rozhovor o stejném tématu pouze s otci a vzájemně porovnat, jak moc se odpovědi rodičů na otázky liší.

V mé práci bych zde chtěla určitě zmínit fakt, že se zde jedná o kvalitativní výzkum. Rozhovory tedy byly vedeny s velmi malým počtem respondentů, a tak nemůžeme jeho závěry vztáhnout na celou populaci. Zároveň je rozhovor veden pouze v jednom městě a víceméně jsou respondenti ze shodné sociální vrstvy. Kdybych do práce zapojila rodiče i z jiných sociálních vrstev, třeba by byl v přístupu rodičů viditelný rozdíl. Dále jsem měla rodiny, které měly pokaždé pouze dvě děti. Kdybych zařadila i rodiny, které měli více jak dvě děti, mohla jsem zkoumat, zda se reakce dětí lišila a třeba i to, jestli rodiče dělali po zkušenostech mezi prvním a druhým dítětem rozdíl v přípravě dítěte na narození sourozence rozdíl. Většina mých rozhovorů byla vedena jenom na základě známosti semnou či mými blízkými. Co se týče lidí, které jsem chtěla třeba oslovit prostřednictvím sociálních sítí, kromě jedné maminky nebyl nikdo jiný ochotný mi rozhovor poskytnout. Dále bychom mohli říci, že jedním z limitů je zde i fakt, že rozhovor nevedu přímo s dítětem, i když to v mém případě nebylo vždy možné, jelikož některé děti byly ještě dost malé. Jelikož jsem se snažila přizpůsobit se maminkám, rozhovor byl pokaždé veden u nich doma. V některých případech byly děti s námi, a to se mohlo promítnout do rozhovoru tím, že maminka sledovala, co její děti dělají a nemusela se třeba tolik soustředit na svou odpověď. Jako další limit mohu brát to, že mám sudý počet respondentů, tak když se mi někde sešly odpovědi přesně z padesáti procentní shodou, musela jsem závěr nechat otevřený pro další zkoumání.

10 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se chtěla věnovat tomu, jak může reagovat dítě na narození mladšího sourozence. Jak se může změnit jeho chování vůči rodičům a jaké může mít tato velká změna v životě dítěte projevy. Sama jsem se s touto problematikou setkala u své rodiny, a tak jsem chtěla hlouběji zkoumat a porovnávat, jak se s touto situací vypořádávají ostatní rodiny.

V teoretické části jsem se soustředila na vymezení pojmu rodina, na její funkce a vztahy. Dále jsem se věnovala psychologii dítěte a popsala jsem jednotlivá stádia jeho vývoje. V neposlední řadě jsem se věnovala roli rodiče, jak je pro dítě důležitá role otce i matky a jejich přípravě staršího dítěte na narození sourozence. Nakonec jsem se věnovala tématu sourozenectví a s ním spojenou žárlivostí, která se může u dítěte projevit. Ve výzkumné části jsem pak hledala odpovědi na své otázky.

Z výsledků mého výzkumu vidím, že v mém případě rodiče příliš nedbali na přípravu dítěte na narození sourozence. Že úprava režimu dítěte ani to, jestli je dítě s matkou v kontaktu v době, kdy je v porodnici zde nemělo veliký vliv na to, jak bude dítě na malého sourozence reagovat. Zároveň jsme se ale utvrdili v tom, že dítě výrazněji reaguje na samotné miminko než na pouhou zprávu o těhotenství matky. Z výsledků je taky patrné, že se u několika případů projevila žárlivost dětí na matky a to se projevovalo buď fixací na ni, nebo v jednom případě i upoutání pozornosti pomocí agrese.

11 Zdroje

- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *ČLOVĚK - PROSTŘEDÍ - VÝCHOVA: K otázkám sociální pedagogiky*. 117. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Přepřacované vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1100-6.
- PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-9063-7.
- PREKOP, Jirina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-516-5.
- SATIROVÁ, Virginia. *Knih o rodině*. 1. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986. ISBN 08-040-86.
- DALLOZ, Danielle. *Žárlivost a rivalita: průvodce výchovou v rodině*. Praha: Portál, 2002, 111 s. ISBN 80-7178-596-2.
- PIAGET, Jean. *Psychologie dítěte*. 3. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-407-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie: Duševní vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: DOPLNĚK, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- PRESTONOVÁ, Penny. *Čekáme druhé dítě*. Praha: Fortuna Libri, 2011. ISBN 978-80-7321-576-7.
- MARKHAMOVÁ, Laura. *AHA! Rodičovství: Sourozenci*. Druhé. Praha: Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-5853-7.
- MERTIN, Václav. *Ze zkušenosti dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-764-5.
- DUMONTEIL-KREMER, Catherine. *Další dítě v rodině: Výchova sourozenců*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0802-0.
- NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 1. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4435-3.

- KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, Jana; ČERMÁK, Ivo. Interpretativní fenomenologická analýza. 2013.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- PIRODDI, Chiara. *Timovy tipy: Budu mít sourozence*. 1. Praha: Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-277-0088-2.
- FIŠAROVÁ, Michaela. *V Bříšku*. 1. Praha: Albatros, 2019. ISBN 978-80-00-05581.
- DOICSAR, Edita. *Chování předškolních dětí v kontextu narození sourozence* [online]. České Budějovice, 2016 [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/fn43cp/>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Marta Franclová, Ph.D.
- SZABÓ, Nóra; DUBAS, Judith Semon; VAN AKEN, Marcel AG. Jealousy in firstborn toddlers within the context of the primary family triad. *Social Development*, 2014, 23.2: 325-339.
- KRAMER, Laurie; RAMSBURG, Dawn. Advice given to parents on welcoming a second child: A critical review. *Family Relations*, 2002, 51.1: 2-14.
- KENDRICK, Carol; DUNN, Judy. Caring for a second baby: Effects on interaction between mother and firstborn. *Developmental Psychology*, 1980, 16.4: 303.
- Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích. *STATISTIKA & MY: Magazín Českého statistického úřadu* [online]. 2018, **2018**(1), 1 [cit. 2022-08-27]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2018/09/18/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>

12 Přílohy

12.1 Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním vzor

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne.....

Podpis.....

12.2 Písemné souhlasy rodičů

12.2.1 Rodina A

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne.....15. 11. 2022.....

Podpis..........

12.2.2 Rodina B

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne...*16. 11. 2022*.....

Podpis...*Falco*.....

12.2.3 Rodina C

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne.....*17. 11. 2022*.....

Podpis.....*[Signature]*.....

12.2.4 Rodina D

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne 21. 11. 2022

Podpis.....

12.2.5 Rodina E

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne 26. 11. 2022

Podpis.....

12.2.6 Rodina F

Souhlas s vedením rozhovoru a jeho nahráváním

Já, níže podepsaná, souhlasím s účastí na rozhovoru pro výzkumné šetření bakalářské práce, s názvem „Reakce dítěte předškolního věku na narození sourozence z pohledu rodičů.“ Dále souhlasím s tím, aby studentka Eliška Hájková pořídila a použila audiozáznam rozhovoru. S tímto souhlasím pouze za předpokladu, že informace získané pomocí audionahrávky budou uváděny zcela anonymně a budou sloužit pouze pro účely vypracování bakalářské práce.

Před začátkem rozhovoru jsem byla seznámena s cílem výzkumu a měla jsem prostor pro své dotazy.

Dne 28. 11. 2022

Podpis

13 Zápisy rozhovorů

13.1 Rozhovor č. 1 – rodina A

Starší syn 5 let a 10 měsíců, mladší syn 9 měsíců.

Rozhovor jsem vedla s maminkou chlapců. Domluvily jsme ho na základě textových zpráv. Znáám tuto rodinu asi tři roky, z mé předchozí práce, kde jsme spolu chvíli spolupracovali a od té doby se kamarádíme. Starší syn navštěvuje mateřskou školku. Rozhovor byl proveden u nich doma, v době kdy byl starší syn ve školce a mladší spal. Z důvodů udržení anonymity, jsem nahradila jméno chlapce pouhým označením „syn.“ Doplnující otázky jsou vyznačeny kurzívou.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Syn je hodný a bystrý chlapeček. Od malička se mu hodně věnuji, takže bych si dovolila říct, že je samostatný. Dokáže si sám udělat vše, na co stačí. Vydrží si sám hrát nebo si kreslit. Je ale poněkud citlivější, pokud mu někdo řekne něco, co se mu úplně nelíbí, začne kvůli tomu hned plakat.

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- Bylo mu 5 let.

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Vztah jsme se synem měli dobrý. Jelikož trávil hodně času semnou, tak mi občas přišlo že už se semnou nudí a začal být dost závislý na svém otci. Bylo vidět, že se na něho za celý den hodně těší. Jakmile přišel jeho táta z práce, okamžitě si chtěl jít hrát s ním.
- *To vydrželo synovi až doteď?*
- *Víceméně ano, po narození mladšího se tohle nezměnilo.*

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- S touhle zprávou jsme nějak nečekali, řekli jsme mu to, když jsem byla asi ve čtvrtém měsíci těhotenství.

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Neřekla bych, že reagoval nějak výrazně. Když jsme mu to poprvé řekli, tak se k tomu nějak nevyjádřil. Seděli jsme u stolu a řekli mu že bude mít sourozence. Po chvíli se začal ptát, kde bude malý spát a kdy přijde. Ale nepřišlo mi, že by se o to zajímal víc.

6) Přípravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Dopředu jsme ho na to nějak nepřipravovali. Čekali jsme, jestli bude v těhotenství vše v pořádku a pak jsme mu to řekli.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně? Zapojila se i širší rodina?

- Řekli jsme mu to společně, protože se snažíme u nás všechny důležité věci řešit společně. Když jsem byla těhotná, tak nemůžu říct, že bychom ho nějak cíleně připravovali. Jelikož už byl starší nemusela jsem mu upravovat nějak výrazně denní režim a tak jsem necítila jako důležité hledat rady v knihách nebo tak. Postupem času jsme pouze, při zařizování věcí pro miminko, zapojili staršího syna do výběru věcí a tak. Když se samozřejmě na něco zeptal, tak jsme mu podle pravdy odpověděli. Jelikož nemám řidičský průkaz, tak s semnou také jak syn tak jeho otec absolvovali návštěvy u lékaře a všelijaké vyšetření. Nebyli u nich osobně ale vždy na mě čekali v čekárně a tak syn věděl, proč k doktoru jezdím.

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Mluvili jsme o tom, když na to přišlo. Cíleně jsme toto téma neotevírali ale vždy jsme byli maximálně upřímní. Syn se ptal třeba kde bude mít malý pokojíček a kde bude spát. Také jsme se pár dní před porodem, začali bavit o tom, kde bude starší syn trávit čas v době mé nepřítomnosti, což se pak nečekaně protáhlo.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- Jelikož mi toto těhotenství bylo dost špatně, tak jsem mu často musela vysvětlovat, proč s nimi třeba nejdu na výlet ale musím doma ležet. Tím že je dost rozumný, tak si myslím, že to vždy pochopil a jeho tatínek se mu věnoval na 100%.
- *Setkávali jste se s jinými malými dětmi? Dokázala sis třeba představit, jak se k miminku bude chovat?*
- *Ano, naši známí mají většinou mladší děti než je náš syn. Ne teda miminka ale jedni kamarádi mají syna starého asi dva roky. Vždycky, když jsme se vrátili od nich z návštěvy domů, tak náš syn asi dvakrát udělal „uff.“ To mě vždy pobavilo a říkala jsem si, jestli to bude dělat i vůči svému sourozenci.*

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Často jsme si volali. Bohužel v den porodu, volali ze školky, že se u nich ve třídě vyskytli neštovice a jelikož jsme nevěděli, jestli je starší syn nechytí taky, tak jsme museli čekat a nemohl mě přijít navštívit, aby to malý nechytí. Tato doba nakonec trvala tři týdny, které trávil u babiček. Každý den jsme si volali přes video hovor, ale miminko jsem mu moc neukazovala aby nežárlil.
- *Nebála si se jeho reakce po tak dlouhé době?*
- *Bála, popravdě mě to trápilo celou dobu, co jsme byli doma sami. Ale nakonec to nebylo tak hrozné.*

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Po třech týdnech, když mohl tedy konečně za námi domů ho jeho tatínek přivezl. Udělali jsme to tak, že jsme mu koupili hračku, kterou dostal „od miminka.“ Když přišli, malý spal, šli jsme k postýlce a staršímu synovi jsme ho ukázali on se na něho díval, pak ho pohladil a šel si hrát s novou hračkou. Skoro celou dobu to bylo takto, přišlo mi, že se o něho moc nezajímá.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Z počátku bych řekla, že reakce byla dobrá ale nějak výrazná oproti tomu, co jsem čekala.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Ze začátku bylo vidět, že staršímu synovi nedělalo dobře to, že najednou byl někým omezovaný. Snažila jsem se ho moc nenapomínat ale občas jsem mu musela říct ať se třeba ztiší a nebo jsem mu nějakou hračku zakázala, protože je moc hlučná a malý spal. To nenesl moc dobře, vždy se rozesmutnil. Pak ale když jsem ho zabavila něčím jiným, tak se to zase dalo do pořádku. Bohužel čím dál tím víc bojujeme s žárlivostí na pozornost hlavně když přijde někdo na návštěvu. Také je vidět, že synovi vadí, když mladší dostává dárky. Třeba když měl mladší syn první přijímání, nedokázal starší syn pochopit, proč dostává miminko od někoho hračky, že je ještě nepotřebuje a neustále mu je bral.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Všechny problémy, které se vyskytnou se snažíme řešit domluvou. Snažíme se vysvětlovat staršímu synovi proč to tak je a ujišťujeme ho, že to není nic proti němu, že ho máme všichni pořád stejně rádi.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Zatím si pořád tak nějak všichni zvykáme, ale já doufám, že to bude jen a jen lepší.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Asi ne. Nemůžu říct, že bych si myslela, že jsme něco udělali špatně. Jediné co mě mrzí, je to, že jsme byli krátce po tom porodu takovou dobu odloučení.

13.2 Rozhovor č. 2 – rodina B

Starší syn 4 roky a 11 měsíců, mladší syn 1 rok a 6 měsíců

Rozhovor jsem provedla s maminkou chlapců. Rodina jsou moji příbuzní z otcovi strany a tak bych i řekla, že maminka byla v některých věcech více sdílnější. Starší syn chodí do mateřské školy a maminka je s mladším synem na mateřské dovolené. Rozhovor jsme provedli u nich doma, v době, kdy byl starší syn ve školce.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Starší syn je aktivní, samostatný, komunikativní, tvrdohlavý, má rád sport a je společenský.
- *Co s ostatními dětmi?*
- *Hraje si hodně s kluky, dokáže se sám zapojit do hry jiných dětí. S holkami má problém, spíše se jim vyhýbá. Co se týče rodiny, tam nemá zase takový problém, protože je na ně zvyklý.*
- *Čím myslíš, že to bylo, že holky ne a kluci jo?*
- *To nevím, ale doteď má takový to že holčičí barvy nebere a cokoliv, co je holčičí nebo víc do holčičího tématu tak odmítá.*
- *A v rodině převažuje jaké pohlaví ze stran vrstevníků?*
- *V rodině máme více holek. Má jednoho bratrance a toho teda naprosto zbožňuje. Sestrěnice mu nevadí, ty uznává, tam říká, že to jsou holky, které má rád.*

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- Bylo mu skoro 3 a půl.

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Více času trávil od malička semnou ale nikdy neměl vyloženě problém trávit čas s někým jiným. Nikdy jsme ho do ničeho netlačili, i k babičce nebo tak jsme ho dali až když jsme viděli, že je připravený. Díky tomu bych řekla, že věděl, že

nikdy nejede nikam na dlouho a vždycky se k nám vrátí a tudíž snášel i odloučení dobře.

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- Řekli jsme mu to až déle, když už jsem začala mít břicho a věděli jsme, že bude vše v pořádku. Stěžejní pro nás byla informace, že se nám narodí kluk. Jelikož starší syn nemá rád holčičky a nebál se o nich říct, že jsou k ničemu, tak jsme se báli, že kdyby to byla holčička, tak bude reagovat špatně. Zároveň jsem ale apelovala na to, aby to nevěděl příliš brzy.
- *Z jakého důvodu sis řekla, že nechceš aby to věděl moc brzo?*
- *To já mám takhle se vším, s dovolenou, s Vánoci, nechtěla jsem aby se na to dlouho připravoval aby ho to třeba časem neomrzelo a nebo naopak nebyl natěšený a nakonec třeba zklamaný.*

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Nedělali jsme z toho nějakou událost. Dlouho jsme s tím otáleli ale prostě jsme mu oznámili, že bude mít malého bratra. V tu dobu pořád říkal že miminka jsou hloupá a k ničemu. To že bude mít bratra a ne sestru tu reakci na miminko trochu zmírnilo ale tím, jak je tvrdohlavý prostě řekl že miminko nechce a víc o tom nemluvil.

6) Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Nikdy předtím jsme téma miminko neotevírali, protože miminka neměl rád. Jednou, když jsme byli na procházce a jeho tatínek pomáhal jedné paní s kočárkem tak starší syn prohlásil, že miminka jsou hloupá a že je nemá rád.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně? Zapojila se i širší rodina?

- To že budeme mít další miminko jsme mu řekli společně s jeho tatínkem. Tím že nereagoval moc nadšeně jsme to téma spíše neotevírali, jen když se na něco zeptal. Pak jsme si pořídili knížku od Svojtky, Maminka bude mít miminko, na základě který jsme si vše říkali.

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Občas jen tak konstatoval, že řekl třeba „*až budeme mít bráčku*“ nebo tak něco a nebo se nás ptal kde bude miminko spát nebo tak. Už ale od začátku jsem to dělala tak, že jsem mu začala postupně upravovat denní režim jako spánek a

nebo když jsme byli venku tak jsem ho učila kde třeba bude zastavovat s kolem abych za ním s kočárkem nemusela běhat a učil se spát u sebe v pokojíčku.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- Když mi bylo špatně, tak jsem mu říkala, že si musím lehnout nebo něco takového. Ke konci jsem mu pak musela vysvětlovat proč si s ním třeba nemůžu tak dlouho hrát na zemi. Ale nikdy se kvůli tomu nějak nevztekal. Občas i sám řekl, že něco nemůžu, protože mám bříško.

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Jednu noc byl u mých rodičů a pak už byl doma s tatínkem, dopředu jsme mu řekli, kde bude a s kým. V době kdy jsem byla v porodnici jsme si ale spíš jen posílali fotky.
- *Řekli jste mu dopředu, kde bude v době, kdy budeš v porodnici?*
- *To jsme mu to řekli. V knize, kterou jsme používali je kapitola o tom, jak jede hlavní hrdina v době porodu na prázdniny k babičce, takže jsme mu také řekli, že pak pojedete na prázdniny k babičce, jako je to v knížce.*

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Setkání proběhlo v porodnici v den, kdy jsme odcházeli domů. Udělali jsme to tak, že jsem chtěla aby tatínek děti vzal mladšího syna a já se mohla přivítat se starším synem. Aby si starší nemyslel, že teda mám to miminko a nemám už o něho zájem.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Řekla bych že na první dojem na něho reagoval dobře, zajímal se o něho. Na to, jak normálně reagoval na miminka, která neznal přijal svého brášku dobře. Asi tím, že věděl, že je náš, tak mu nevadil.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Neměl to, že by se třeba nějak v něčem vrátil zpátky jak se občas říká, to ne. Naopak bych řekla, že časem jakoby hodně vyrostl, že začal být víc samostatnější. Je pravda, že na začátku bylo vidět, že začal vyhledávat moji pozornost. Večer jsem ho třeba musela chodit ukládat pouze já, koupat jsem ho musela já a občas i řekl abych dala miminko tátovi a šla si s ním hrát. Řekla bych, že se snažil si vynahradit to, že přes den jsem musela tu pozornost pūlit.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Nechali jsme to plynout. Když chtěl usínat semnou, tak jsem s ním šla a snažila jsem se mu to vynahrazovat.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Teď je to dobrý, občas se samozřejmě hádají ale starší syn na něho nedá dopustit. Pokud mladšímu třeba jiné dítě vezme motorku, tak je starší syn obranář.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Myslím si, že ne.

13.3 Rozhovor č. 3 – rodina C

Starší syn 4 roky a 3 měsíce, mladší dcera 7 měsíců

Rozhovor opět veden s maminkou, otec se k nám později přidal ale do rozhovoru nezasahoval. Rodinu jsem sehnala díky společným přátelům, které máme. Oni mi řekli, že i tato rodina se setkala s touto problematikou a tak jsem je kontaktovala. Rozhovor jsme si domluvili na základě telefonického rozhovoru, kde jsem jim vysvětlila, o co se jedná. Starší syn momentálně navštěvuje mateřskou školku. Rozhovor byl veden u nich doma v době, kdy byly obě děti doma.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Starší syn je temperamentní a živý ale na druhou stranu je hodný a milující ale je hodně divoký no.
- *Jak fungoval s ostatními dětmi, než jste měli malou?*
- *Jak kdy, někdy potřeboval spíše prostor pro sebe. Často si třeba někam zalez a byl sám ale teď už se docela rychle přizpůsobí a pak si s dětmi normálně hraje.*

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- Staršímu synovi bylo přes tři a půl.

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Byl hodně fixovaný na mě. Jeho tatínek trávil hodně času v práci, takže jsme spolu byli celý den sami a když si ho měl vzít někdo jiný, tak to probřečel.

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- Řekli jsme mu to hned jak jsme to zjistili ale on to nějak neprožíval. Spíš když jsem mu řekla ať je třeba opatrný na bříško, tak na něho ukázal a řekl „mimi“ ale nějak víc se o to nezajímal.

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Neřekla bych, že reagoval nějak viditelně.

6) Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Ne, předtím jsme se o tom nikdy nebavili.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně? Zapojila se i širší rodina?

- Řekli jsme mu to společně s manželem. Prostě jsme mu to oznámili. Průběžně to s ním tak nějak probírali všichni skoro pokaždé, když byla příležitost.

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Docela často, když na to téma přišla řeč, tak jsme mu o miminku vyprávěli. Myslím si, že to snad v nějaký moment bylo skoro každý den. Vysvětlovali jsme mu že přijde miminko a že tu s námi bude bydlet. Že bude spát v ložnici ale přišlo mi, že moc nevnímal co mu říkáme. Na nic moc se neptal.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- Asi to moc nevnímal. Tohle těhotenství jsem byla docela v pořádku, takže asi ani neměl moc příležitostí vidět mě třeba jak mi je špatně.

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Moc ne, radši, protože pak začal brečet a chtěl zamnou. Takže jsme ho radši nechali. Z počátku byl u babičky a tam se o tom bavili. U babičky je zvyklý, že tam jezdí na prázdniny, takže jsme mu ani neříkali kam já jedu a automaticky jsme to vzali jako že on jede na prázdniny k babičce.

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Při prvním setkání ho přivezl jeho tatínek domů, tak se přivítal semnou a pak jsem mu šla ukázat miminko. Koukal na malou a začal být nadšený že tam je miminko. Ale pak mě vzal a chtěl si jít hrát s novým dárkem, který “dostal od miminka.“ Když se pak vzbudila, tak jsme mu ji dali pochovat, tak si ji pochoval ale pak si šel zase hrát.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Určitě byla reakce větší než na celé těhotenství, to se o miminko opravdu moc nezajímal ale teď aspoň už věděl o koho jde.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Určitě vyžaduje více pozornosti. Je více závislý na tatínkovi a já už úplně nejsem středem pozornosti. Možná i kvůli tomu, že má pocit, že teď se starám o miminko. Z počátku nám dělal naschvály tím, že když jsem se opravdu potřebovala věnovat malému, tak potřeboval nejvíce pozornosti. Třeba když jsem kojila, tak začal hodně křičet a volal mě. Stejně tak i u cizích, když přijde někdo na návštěvu a dává najevo pozornost k miminku, tak se začne hodně předvádět a vyžadovat pozornost.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Snažili jsme se mu vysvětlit, že teď to momentálně nejde, že musí vydržet. Snažíme se mu to vysvětlit v klidu aby neměl pocit, že mu někdo křivdí.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Malá je na něm závislá, jak už vnímá, tak jakmile se on začne někde projevovat, tak okamžitě se rozhlíží, kde je. On to má asi pořad stejně. Je vidět že svým způsobem na ni asi trochu žárlí ale naštěstí jsme zatím nemuseli řešit nějaký větší problém.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Asi ne, nemyslím že by se třeba choval jinak, kdybychom třeba o tom více mluvili. On už je prostě takový divoký a tu pozornost by si asi vynucoval tak i tak. Přijde mi i to, že mu byli pouze tři roky a že to třeba tolik nevnímá, že to bylo lepší než když třeba poslouchám, že starší děti to berou hůř.

13.4 Rozhovor č. 4 – rodina D

Starší dcera 6 let, mladší syn 8 měsíců

Tuto rodinu jsem našla přes známé naší rodiny. Maminka dětí je dcerou kamaráda mého otce a tento kamarád mi po souhlasu dcery dal její telefonní číslo. Dříve jsme se s maminkou chlapců už párkrát potkaly ale nikdy jsme se moc nebavily. Opět jsem jí zavolala a vysvětlila jí, o čem by rozhovor byl veden. Starší dcera navštěvuje mateřskou školku. Rozhovor se odehrával u rodiny v bytě a byl veden s maminkou dětí v době, kdy byla starší dcera ve školce.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Starší dcera je šikovná holka, která je velice snaživá ale je trochu divoká a vyžaduje pozornost. Hrát sama si moc neumí a většinou potřebuje aby u ní někdo seděl.
- *S ostatními dětmi vychází jak?*
- *Jo, do kolektivu třeba třídy ve školce nebo když jsme šli někam ven, tak většinou neměla problém se zapojit do hry.*

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- V té době jí bylo pět let a čtyři měsíce.

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Měla plnou pozornost nás obou. Já jsem s ní sice trávila více času v době, kdy byl její tatínek v práci ale asi nikdy nebyla na nikom více závislá.

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- Až když jsem byla v pátém měsíci. Chtěli jsme počkat až budeme mít jistotu, že je opravdu vše v pořádku.

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Když jsme jí to řekli, tak na to nic neřekla. Vůbec o tom nemluvila, když jsme se na něco zeptali, jestli nechce třeba něco vědět, tak řekla že ne a bylo to jakoby nic nového nebylo. Až později, když třeba malý zrovna kopal, tak si šla sáhnout na břicho a to se jí teda líbilo.

6) Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Ne, předtím jsme se o tom s ní nebavili.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně? Zapojila se i širší rodina?

- Tak nějak průběžně, když na to přišla řeč, tak jsme si o tom povídali. Ale jinak jsme vše nechali tak, jak bylo.

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Ptala se třeba kde to miminko bude spát a kde bude mít věci. Ale nebylo to hodně časté.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- V době, kdy mi bylo špatně, tak o těhotenství nevěděla, takže když se zeptala, tak jsem jen řekla, že mi není dobře. Později pak za mnou chodila a ptala se, jestli miminko kope a co tam uvnitř jí.

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Ano, v kontaktu jsme byli. Ona po čas porodu byla u prarodičů a pak už doma s tatínkem. Já jsem si s ní volala.

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Přijeli nás vyzvednout z porodnice a první jsme se přivítali spolu. Pak jsem jí ukázala malého. Když jsme přijeli domů, tak jsem dala malého do postýlky a ona u něho nějakou chvíli stála. Ptala se kdy už bude veliký a kdy si s ním bude moc hrát.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Řekla bych, že reagovala dobře. Určitě se o něho zajímala víc. Po pár dnech mi ale přišlo, že z něho nebyla nějak víc nadšená. Třeba když jsme jí ho dali pochovat, tak hned řekla, že je těžký a chtěla abychom si ho vzali zpátky a celkově si ho moc nevšímala.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Začala nám občas dělat vyčítavé scény před spaním, že ona musí spát u sebe v pokojíčku a proč malý může spát s námi v ložnici. A vyžaduje pořád dost pozornost a když si má jít hrát třeba do pokojíčku, chce aby tam s ní někdo byl.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Vždycky se jí snažíme vysvětlit, proč to tak je, že je miminko ještě malé. A snažíme se udělat si vždycky aspoň jeden čas jen pro ni, že s ní jdeme sami ven a nebo si hrajeme v pokojíčku, abychom jí to vynahradili.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Kromě těchto pár vzdorů je jejich vztah asi dobrý.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Příště bych to řekla asi dříve a chtěla o tom víc mluvit. A také bych jí postupně učila více samostatnosti, třeba v tom hraní aby to pro ní nebyl takový šok.

13.5 Rozhovor č. 5 – rodina E

Starší dcera 5 let a 10 měsíců, mladší dcera 2 roky.

Tuto rodinu jsem našla přes sociální síť facebook, kde jsem oslovila maminky v jedné skupině, zda by nebyly ochotné mi poskytnout rozhovor. Popsala jsem jim tam, v čem rozhovor spočívá a poprosila je o pomoc. Tato maminka jako jediná zareagovala a domluvily jsme se na tom, že s ní mohu rozhovor uskutečnit. Rozhovor se odehrával u nich doma. Starší dcera byla ve školce a mladší dcera s námi doma.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Je hodná, ale dost divoká, v přítomnosti jiných se předvádí a je tak trochu komediantka. S ostatními dětmi bývá dost dominantní a má ráda, když je vše podle ní.

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- Byli jí skoro 4 roky

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Byla hodně zvyklá trávit dost času semnou. Neřekla bych, že byla nějak závislá na mně ale měla hodně mé pozornosti. Její táta byl hodně v práci ale o víkendech jsme většinou šli na společný výlet.

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- Řekli jsme jí to hned. Já jsem se totiž bála aby mě třeba nekopla omylem do břicha a tak jsme jí to řekli, aby byla opatrnější.

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Nejdříve se o to moc nezajímala, pak se začala ptát kdy miminko přijde a jestli to bude sestřička jakou má její kamarádka.

6) Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Ne, že bychom jí na to nějak připravovali. Mám hodně kamarádek, které v té době už měli taky druhé dítě a tím, že jsme se často vídali, tak byla dcera zvyklá na miminka. Takže než jsme jí to řekli, tak mi nepřišlo důležité o tom mluvit.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně?

- Řekli jsme jí to, když jsme byli na společném výletě. Její denní rutinu jsme nějak neměnili. Normálně chodila do školky a když jsem jí vyzvedla většinou jsme něco podnikly.
- *Takže se dá říct, že příprava nebyla žádná?*
- *O tomhle tématu jsme se s ní bavili ale nedělali jsme to, že bychom si třeba o tom četli, nebo cíleně bych ji „vnucovala,“ že budeme mít miminko. Jelikož jsem se dost navštěvovala s těmi kamarádkami a viděla jsem, že je dcera na děti hodná, tak jsem do toho nějak víc nezasahovala.*

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Často, snad skoro každý den se nám naskytla možnost, tohle téma otevřít. Starší dcera se dost zajímala jestli jí zůstane její pokojíček, nebo kam dáme miminko a jestli se bude muset dělit o hračky.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- V těhotenství mi nebylo moc špatně, takže to jsme asi vůbec nemuseli řešit. Byla jsem taky dost aktivní, dál jsme chodili na výlety a snažila jsem se si ještě maximálně užít to, že mám čas pouze na ni, takže bych řekla, že těhotenství moc neprožívala.

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Pouze jednou jsme si volali. Protože byl covid, nemohli nás přijít do nemocnice ani navštívit a po telefonátu semnou prý dcera dost plakala, takže jsme usoudili, že si už volat nebudeme.
- *Řekli jste jí dopředu kde bude v době porodu?*
- *Ona byla pořád doma. V době porodu ji hlídala moje maminka u nás, takže když jsem odjížděla, jenom jsme jí řekli, že tu bude chvíli s babičkou a pak přijede tatínek.*

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Vůči miminku se moc neprojevovala. Když jsme přišli z nemocnice, starší dcera byla doma s babičkou. Přivítala se semnou, pak jsme jí ukázali malou, chvíli se na ni dívala a pohládila si ji. Pak si ale chtěla jít hrát.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Moc se nezajímala o to, že je tu s námi nové miminko, všechno bylo jako předtím. Nebyla k miminku zlá ale spíš vyžadovala pozornost pro sebe.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Vůči malé byla hodná. Ale změnil se její vztah ke mně. Hodně se upnula ke svému tatínkovi. Já ji nemohla koupat, ani ukládat do postýlky, pohádku vždycky chtěla jenom od tatínka. Když mluvila o tom, že někam půjde, tak vždycky říkala, že půjde s tatínkem. To trvalo asi první tři týdny.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Nechtěla jsem na ni tlačit, takže pokud to šlo, vyhověli jsme jí a staral se o ní tatínek. Postupně jsem se začala víc snažit trávit s ní co nejvíce času. Nechodila do školky a její tatínek se s námi snažil být co nejvíce doma. Když to šlo, tak jsem starost o miminko nechávala na tatínkovi. Šli třeba na procházku ven a já zůstala se starší dcerou a hrály jsme si nebo spolu trávily čas nějak jinak. Později se to uklidnilo. Zvykla si na to, že tam s námi miminko je a že občas musím pozornost půlit ale malá byla hodná, takže jsem měla možnost věnovat se starší dceři.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Teď jsou spolu jako dvě parťáčky, mají se rády. Když třeba jedna někam s někým jde tak ta druhá se po ní ptá. Samozřejmě přišly hádky o hračky ale to je normální.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Popravdě nevím, co bych měla udělat jinak aby se můj a její vztah po porodu nezměnil. Možná kdybych jí nechala více samostatnosti a učila ji třeba víc si hrát sama nebo tak, tak by neměla pocit, že když přišlo miminko, tak že se jí nebudu věnovat.

13.6 Rozhovor č. 6 – rodina F

Starší syn 3 roky a 8 měsíců, mladší syn 7 měsíců

Na tuto rodinu jsem dostala kontakt od svých příbuzných, kteří se s nimi kamarádí. Maminku chlapců jsem kontaktovala a domluvili jsme si termín rozhovoru. Rozhovor se odehrával v jejich domě. Starší syn byl v obýváku a koukal se na pohádku, zatím co mladší syn spal v postýlce.

1) Jak byste charakterizovali starší dítě?

- Velmi temperamentní a hyperaktivní, je chtivý pozornosti ale to bylo odjakživa.
- *S ostatními dětmi vychází dobře?*
- *Jo to v pohodě, kluky, holky, starší, mladší, nemá problém se zapojit.*

2) Jak staré bylo starší dítě, když se narodilo mladší?

- Byli mu 3 roky.

3) Jaký jste měli vztah s dítětem před těhotenstvím? Bylo dítě zatíženo na jednoho z rodičů?

- Asi do roku a půl byl hodně závislý na mně. Nezvládal starší ženy, takže třeba svoje babičky. Báł se jich, stranil se, když si ho chtěly pochovat, tak strašně brečel. Pak se to zlomilo a teď už s nimi problém nemá. Do těhotenství byl kojeneč, takže to také mohlo mít vliv a i teď semnou usíná a spí.

4) Kdy jste poprvé dítěti řekli, že bude mít sourozence?

- Já jsem mu to na začátku neřikala, pouze jsem si dávala větší pozor, až když bylo břicho opravdu velké a začalo mě to omezovat v aktivitách, tak jsem mu to řekla ale vlastně to bylo až tak dva měsíce před porodem.

5) Jaká byla jeho reakce na zprávu o těhotenství?

- Ani ne negativně, ani pozitivně. Prostě to vzal jako informaci.

6) Připravovali jste ho předtím na roli staršího sourozence nebo jste mu to pouze oznámili?

- Já jsem ho na to nějak nepřipravovala, když už na to přišlo, tak jsem se mu to spíš snažila přirovnávat ke kamarádům jako že „budeš mít brášku, jako támhle...“ Měli jsme teda nějaké knížky ale skoro jsme je nepoužili.

7) Jak jste starší dítě na příchod sourozence připravovali? Připravovali jste ho každý zvlášť nebo společně? Zapojila se i širší rodina?

- Jak jsem už říkala, brali jsme to prostě jako fakt a spíše čekali co bude. Já měla strach z toho jak to zvládneme spíše fyzicky.

8) Jak často jste si o příchodu nového miminka povídali a o čem jste mluvili?

- Přijde mi že moc ne. Dělo se toho hodně v tu dobu kdy jsem byla těhotná jsme se i stěhovali, takže nebyl moc čas na nic, když se sám na něco nezeptal, tak jsme mu cíleně nic neřikali.

9) Jak dítě vnímalo těhotenství matky?

- Já si myslím, že to začal vnímat až opravdu ke konci, když jsem mu musela říct, že třeba někam nemůžeme, že tam nedojdu nebo tak. Vždycky jsem se snažila

mu to něčím přebýt. Bylo to v tu dobu i dost náročné, kvůli tomu stěhování a tak se musím přiznat, že v tu dobu dost často jsem mu třeba musela dát telefon nebo tak, aby se zabavil a já mohla balit.

- *Ale když vás to v něčem omezilo, tak nedával najevo nějaké protesty?*
- *Ne, to ne.*

10) Bylo s matkou dítě v kontaktu v době, kdy byla v porodnici?

- Já jsem nebyla v porodnici, rodila jsem doma.
- *Aha a jak to probíhalo, jestli ti o tom nevadí mluvit?*
- *Nevadí. Měla jsem naplánovaný porod doma, měly přijet porodní asistentky a to s kým bude syn nebo jestli ho někam dovezeme jsme chtěli řešit až to přijde. Bohužel se nám to zkomplikovalo. Miminko se rozhodlo přijít na svět o tři týdny dříve. To nikdo nečekal a bylo to tak rychlé, že asistentky to k porodu ani nestihly a musel mě odrodit partner. Na začátku, když jsem prodýchávala kontrakce, tak byl starší syn s námi. Když jsem začínala rodit, tak bylo vidět, že je vyděšený a tak ho jeho tatínek posadil k televizi, pustil mu pohádku a poprvé v životě mu dal sladké sušenky, aby ho to na chvíli zabavilo. Naštěstí byl malý hodný a tak jsme vše zvládli.*
- *A i kdyby se malý narodil v termínu, tak jste stejně plánovali, že tu bude starší syn s vámi v době porodu?*
- *My jsme říkali, že bychom to řešili podle aktuální situace a možností. Byla tu i varianta, že kdyby to bylo třeba špatný, že by jel s tatínkem třeba do zoo nebo k babičce nebo tak.*

11) Jak probíhalo první setkání s miminkem a jak na něho starší dítě poprvé reagovalo?

- Já jsem mu před porodem říkala, že bráška už jde za námi, že ho už nebudu mít v bříšku ale že tu bude s námi Pak přišel asi dvacet minut po porodu. Přistupoval k němu hezky, přišel a udělal takové to „jé miminko!“ Pak se mu začali věnovat ostatní a o miminko se moc nestaral.

12) Jaká byla reakce na miminko? Byla větší než reakce na zprávu o těhotenství?

- Celkově reagoval dobře, když to šlo, tak se mu začal po porodu věnovat jeho tatínek a pak přijela moje mamka z Ostravy, takže byl s ní.

13) Pozorovali jste v chování dítěte nějaké změny? Pokud ano, kdy tyto změny nastaly?

- Začal se nám znovu počurávat. Sice si řekne mami čurat ale už je počuraný. Předtím byl už minimálně šest měsíců bez plín a nebyl žádný problém a teď se mu to vrátilo. Také si začal tu pozornost vynucovat trochu agresivněji občas jde a když mě třeba volá a já hned nemůžu za ním, tak pak přijde a plácne mě třeba do nohy. Když přijde někdo třetí mezi nás, tak se začne hodně předvádět a zlobit.

14) Řešili jste tyto změny? Pokud ano, jak?

- Nechávám tomu zatím volný průběh. Vždycky mu řeknu že si třeba musí říct dřív a uvidíme. Co se týče toho plácání, já jsem spíše zastáncem respektující kontaktní výchovy, takže ho neokřikuju ale spíše se s ním snažím mluvit o tom, proč to dělá.

15) Jak se dále vyvíjel vztah sourozenců?

- Zatím ho pusinkuje a hladí ale když se třeba špatně vyspí z odpoledního spánku a já přijdu třeba s bráškou, tak mi řekne že brášku ne, že ho mám dát pryč. Ale jsou to chvilkové vztahy, zatím asi tím, že miminko mu nic nedělá tak starší syn nejde vyloženě proti němu.

16) Když se na to zpětně podíváte, je něco, co byste udělali jinak?

- Já ani nevím, jako třeba to že vlastně porod byl čtyři dny po nastěhování a mi neměli tady nic připravené na miminko, tak bych si aspoň připravila dopředu.